

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

Följeforskning av projektet *Starka föräldrar – ökat fokus på föräldraansvaret i Förälder i nytt land*

Anjelica Hammersjö
Februari 2025

Göteborgsregionen (GR) består av 13 kommuner som har valt att jobba tillsammans. Vi driver utvecklingsprojekt, har myndighetsuppdrag, forskar, ordnar utbildningar och är storstadsregionens röst i Västsverige, bland mycket annat. I våra nätverk träffas politiker och tjänstepersoner för att utbyta erfarenheter, bolla idéer och besluta om gemensamma satsningar. Allt för att regionens en miljon invånare ska få ett så bra liv som möjligt.

Göteborgsregionen 2025
FoU i Väst
Box 5073, 402 22 Göteborg
gr@goteborgsregionen.se
www.goteborgsregionen.se
Text: Anjelica Hammersjö
Framsidesbild: Mostphotos

Rapporten har tagits fram av Göteborgsregionen (GR) på uppdrag av Göteborgs stad. Projektet Starka föräldrar och följeforskningen av projektet har finansierats med medel från Länsstyrelsen i Västra Götaland.

Innehåll

Förord	4
Sammanfattning.....	5
Inledning	6
Syfte och frågeställningar.....	6
Rapportens struktur.....	6
Förälder i nytt land	7
Utvecklingen av kursen Förälder i nytt land.....	7
Förälder i nytt land idag.....	8
Projektet Starka föräldrar.....	10
Områdesöversikt.....	12
Föräldraskapsstöd	12
Föräldraskapsstöd för utrikesfödda föräldrar	15
Metod och material	18
Intervjuer och fokusgrupper	18
Observationer.....	19
Seminarier.....	19
Analys.....	20
Avgränsningar.....	20
Resultat	21
Vilka förändringar ville projektet göra, och vad förväntades de leda till?	21
Projektets arbete för att nå sina målsättningar	26
Deltagarnas upplevelser av det nya innehållet.....	35
Personalens upplevelser av det nya innehållet.....	39
Förutsättningar för implementering	44
Diskussion.....	48
Referenser	55
Bilaga 1: Intervjuguider.....	57

Förord

I Sverige finns en nationell strategi för föräldraskapsstöd, med målsättningen att alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under barnets hela uppväxt. Tyngdpunkten ligger på universellt föräldraskapsstöd, det vill säga stöd som erbjuds till alla föräldrar under barnets uppväxt, för att främja god hälsa och utveckling och förebygga ohälsa och problem. Det universella stödet behöver dock hänga ihop med riktade insatser till grupper av föräldrar som har särskilda behov av stöd.

Föräldraskapsstöd kan riktas till särskilda målgrupper. En sådan målgrupp är nyanlända föräldrar, där stödet utgår från att man som förälder i ett nytt land kan ha specifika behov av stöd och kunskap – till exempel hur förskola och skola fungerar i Sverige och vilka förväntningar som finns på föräldrar.

Vilket stöd föräldrar behöver från samhället är en intressant och aktuell fråga. Den här rapporten tar sin utgångspunkt i kursen Förälder i nytt land, en frivillig föräldrastödkurs för nyanlända föräldrar. Under perioden 2023–2024 har kursen reviderats i syfte att bättre svara mot de utmaningar som nyanlända föräldrar kan tänkas stå inför.

Förändringarna av kursen har följeforskats av Göteborgsregionens forsknings- och utvecklingsenhet FoU i Väst. Ansvariga för följeforskningen var Lisbeth Lindahl (oktober 2023 – december 2023) och Anjelica Hammersjö (januari 2024 – februari 2025). FoU i Västs Jeanette Olsson, som tidigare följt utvecklingen av den ursprungliga kursen Förälder i nytt land, bidrog med reflektioner och feedback under arbetets gång. Rapporten har skrivits av Anjelica Hammersjö.

Vi vill rikta ett tack till personalen på Samhällsorienterande insatser i Göteborgs stad för att ni släppt in oss i ert utvecklingsarbete och delat med er av era reflektioner om vilket stöd nyanlända föräldrar kan tänkas behöva och vilka förutsättningar som kan behöva finnas på plats för att undervisa om nya ämnen. Tack också till alla kursdeltagare som bidragit med era reflektioner om kursens innehåll!

Jenny Rehnman, enhetschef FoU i Väst
Göteborg, februari 2025

Sammanfattning

Under perioden 2023–2024 har Samhällsorienterande insatser i Göteborgs stad omarbetat kursen Förälder i nytt land – en frivillig föräldrastöds kurs för nyanlända föräldrar. Genom omarbetningen ville enheten förstärka de delar som handlar om föräldraansvaret kopplat till barnuppfostran, hederskultur och kriminalitet.

Under projektperioden utvecklade, testade och reviderade projektgruppen nya utkast till kursmaterial löpande. Som stöd hade de en extern referensgrupp med forskare och praktiker, och en intern referensgrupp med kursledare som testade utkastet med sina deltagare. I arbetet har projektgruppen och kursledarna haft ett nyfikat och engagerat förhållningssätt till hur utkastet fungerar i klassrummet, och över tid lagt till nya lärande moment som intervjuer och observationer.

Samhällsorienterande insatser utgick från att de nya temana som utvecklades (hedersnormer, unga och kriminalitet respektive föräldrastrategier) kunde vara svåra och känsliga att prata om. Samtidigt hade man också ingången att det är möjligt att prata om alla frågor, så länge man pratar om frågorna på rätt sätt. Det har också varit viktigt att fortsatt hålla kursen på en förebyggande nivå. I interna tester av de nya materialutkastet fick de positiv respons från både deltagare och kursledare.

I början av projektet hade personalen olika uppfattningar om hur och varför kursen borde förändras, medan det i slutet av projektet i stället fanns en stor enighet kring att de nya kursmomenten var nödvändiga och efterfrågade. Det kan finnas flera olika orsaker till detta, som att man utvecklat en gemensam upplevelse av ägarskap under projektperioden och att det faktiska innehållet förändrats över tid: både målen för projektet och innehållet i utkastet har reviderats.

Förälder i nytt land används både av Samhällsorienterande insatser och av andra aktörer, vilket innebär att många berörs när kursen revideras. I intervjuer lyftes att kursledare kommer att behöva kompetensutveckling om både de nya ämnena och om hur man pratar om svåra och känsliga frågor i klassrummet. En viktig fråga i det fortsatta arbetet är vilket ansvar Samhällsorienterande insatser kan och bör ta för kompetensutveckling av kursledare i den egna och andra organisationer. När man tar upp frågor som hedersnormer och kriminalitet är det också viktigt att vara tydlig med vilka samtal som är kursledarens ansvar att hantera och när kursledaren ska hänvisa vidare till specialiserade stödresurser.

Arbetet att omvandla kunskap från myndighetsrapporter och sakkunniga till ett begripligt och användbart kursmaterial innefattar per definition flera steg av förenkling, där frågorna samtidigt är komplexa och mångbottnade. Ett förslag från följeforskaren är därför att granska innehållet i det slutliga materialet, för att säkerställa att det baseras på bästa tillgängliga kunskap.

Inledning

Enheten Samhällsorienterande insatser inom Göteborgs stad erbjuder kurser och aktiviteter för personer som är nya i Sverige. En sådan kurs är Förälder i nytt land – en frivillig och förebyggande föräldrastödkurs. Kursen riktar sig till nyanlända föräldrar och har funnits i sin nuvarande form sedan 2020.

Under perioden 2023–2024 har Samhällsorienterande insatser omarbetat kursen Förälder i Nytt land. Detta har skett inom ramen för projektet Starka föräldrar – ökat fokus på föräldraansvaret i Förälder i nytt land. Syftet med omarbetningen var att ”bättre svara mot de utmaningar som nyanlända föräldrar står inför”, där enheten särskilt ville förstärka de delar som handlar om ”föräldraansvaret kopplat till barnuppfostran, hederskultur och kriminalitet” (Göteborgs stad, 2023).

Syfte och frågeställningar

Projektet har följeforskats av FoU i Väst. Syftet med följeforskningen har varit att beskriva hur Samhällsorienterande insatser tar sig an uppgiften att förändra kursen Förälder i nytt land för att nå projektets målsättningar, samt hur förändringarna upplevs av involverade parter (chef, utvecklingsledare, kursledare och deltagare).

Frågeställningar:

- Vilka förändringar vill Samhällsorienterande insatser göra i kursen, och vad förväntas förändringarna leda till?
- Hur arbetar Samhällsorienterande insatser för att nå sina målsättningar?
- Hur upplever chef och personal det nya innehållet som tas fram inom ramen för projektet?
- Hur upplever deltagare det nya innehållet som tas fram inom ramen för projektet?
- Hur ser förutsättningarna ut att implementera resultatet?

Rapportens struktur

Rapporten består av fem kapitel.

Det inledande kapitlet **Förälder i nytt land** beskriver kursen Förälder i nytt land samt syfte, mål och organisation för projektet Starka föräldrar. Kapitlet **Områdesöversikt** ger en introduktion till föräldraskapsstöd i allmänhet och föräldraskapsstöd för utrikesfödda föräldrar.

Kapitlet **Metod och material** beskriver hur följeforskningen av projektet Starka föräldrar genomförts. Kapitlet **Resultat** består av fem avsnitt som besvarar studiens fem frågeställningar. Det avslutande kapitlet **Diskussion** består av följeforskarens reflektioner och rekommendationer i det fortsatta arbetet.

Förälder i nytt land

Detta kapitel beskriver inledningsvis kursen Förälder i nytt land: hur kursen utvecklades, innehåll och upplägg, kursledarutbildning samt resultat av deltagarutvärderingar. Sedan beskrivs projektet Starka föräldrar: Syfte, mål och organisation för utvecklingsarbetet.

Samhällsorienterade insatser inom Göteborgs stad erbjuder kurser och aktiviteter för personer som är nya i Sverige. En stor del av verksamheten är Samhällsorientering, som erbjuds till alla som kommer från länder utanför EU som har fått uppehållstillstånd i Sverige. Kursen består av 34 lektioner och är tänkt att ge kunskap om rättigheter och skyldigheter, svensk demokrati, hur samhället är organiserat, arbete och utbildning, hälso- och sjukvård, barn och familj och hur man söker boende (Göteborgs stad, odaterad). Samhällsorienterande insatser erbjuder också fördjupningskurser. En sådan kurs är Förälder i nytt land.

Utvecklingen av kursen Förälder i nytt land

Förälder i nytt land utvecklades 2018–2020 som en del av projektet *Föräldrastöd för nyanlända i Göteborgsregionen*. Projektet drevs av Göteborgsregionen och Integrationscentrum (som idag heter Samhällsorienterande insatser), med finansiering av Länsstyrelsen i Västra Götaland. Kursen var en vidareutveckling av Integrationscentrums tidigare gruppbaseade föräldrastödkurs (Olsson, 2020). Den slutliga kursen bestod av sju träffar. Kursmaterialet bestod av en lärarhandledning på svenska (100 sidor) och ett deltagarmaterial (48 sidor) som översattes till fem språk: arabiska, dari, engelska, somaliska och tigrinja (Olsson, 2020).

Deltagarmaterialets innehåll

Deltagarmaterialet innehåller enkla beskrivningar, punktlister, illustrationer i färg och rader för egna anteckningar. I deltagarmaterialet finns också kontaktuppgifter till stödresurser, aktiviteter och mer fördjupad information för den som vill lära sig mer. I slutet av varje kurstillfälle finns en hemuppgift inför nästa lektion, till exempel att svara på frågor som ”Vad tycker du är viktigt för att barn ska utvecklas och må bra” eller ”Hur skulle dina barn beskriva dig som förälder?” (Göteborgs stad, odaterad d).

Det övergripande innehållet i kursens sju träffar sammanfattas nedan:

- Temat **Barns rättigheter** handlar om barnkonventionen. Föräldrarna får också lista hur de själva uppfostrat sina barn jämfört med hur deras föräldrar uppfostrat dem.
- Temat **Barns utveckling och behov** handlar om vad barn behöver utifrån barnets utveckling, föräldrarnas förmåga, familj och miljö. Föräldrarna får tips på hur de kan vara närvarande och nyfikna i mötet med sitt barn, och får tips på verksamheter som kan erbjuda stöd och vård.

- Temat **Bygga relationer** handlar om hur föräldrar kan bygga relationer och sätta gränser för sitt barn. Föräldrarna får tips som att ge mycket uppmärksamhet, visa mycket kärlek och att välja sina strider. Temat innehåller också kunskap om flerspråkighet och hur man kan främja sitt barns språkutveckling.
- Temat **Barn i samhället** handlar huvudsakligen om förskola, skola och socialtjänst. Föräldrarna får information om hur de kan stötta barnets skolgång, hur ett utvecklingssamtal går till och vilken hjälp man kan få av socialtjänsten.
- Temat **Familjen som helhet** handlar om relationen mellan föräldrarna och vem som gör vad i familjen. Föräldrarna får bland annat tips på hur de kan kommunicera med varandra, och en checklista där de kan kryssa i hur de fördelat ansvaret för barn och hemarbete inom familjen.
- Temat **Att vara tonårsförälder** handlar om hur man som förälder kan ha koll på sin tonåring och samtidigt bibehålla en bra relation. Föräldrarna får bland annat lista bra och dåliga saker med sina egna tonår, och de får tips på hur de kan förhålla sig till en ålder när det händer mycket med barnets kropp och känslor. I avsnittet listas också tecken på att en tonåring mår dåligt och tecken på riskfyllt beteende.
- Temat **Fortsättning följer...** handlar om hur föräldrar kan stärka sitt barns självkänsla, och var de kan få fortsatt stöd efter kursen. Föräldrarna får också reflektera över hur de vill att deras barn i framtiden ska beskriva dem som föräldrar och hur de kan komma närmare den beskrivningen.

Följeforskningen av Förälder i nytt land

Utvecklingen av kursen följeforskades av FoU i Väst. Följeforskningen visade att deltagarna var mycket nöjda med kursen. De upplevde att kursen gett dem ökad förståelse för hur skolan fungerar, vilka fritidsaktiviteter som finns för barn och var man kan vända sig om man behöver stöd. Deltagarna hade också fått ökad förståelse för rollen som förälder, fått ökat självförtroende i sin föräldraroll och nya strategier för att hantera konflikter och svårigheter. De uppskattade särskilt att socialtjänsten besökte kursen, eftersom det minskade rädslan för att få sina barn omhändertagna. En av följeforskarens rekommendationer var att erbjuda föräldrastödkurser till samtliga nyanlända föräldrar, gärna som en del av etableringsprogrammet, och att man borde undersöka möjligheterna att erbjuda kurserna även till asylsökande och utrikesfödda som har bott en längre tid i Sverige (Olsson, 2020).

Förälder i nytt land idag

Förälder i nytt land riktar sig till nyanlända personer bosatta i Göteborgsregionen som behöver föräldrastöd på sitt modersmål. Kursen vänder sig till alla nyanlända vuxna med uppehållstillstånd oavsett utbildningsnivå eller modersmål. Den riktar sig i första hand till de som är eller planerar att bli föräldrar. Kursen sker i möjligaste

mån på modersmål eller på ett språk som kursdeltagarna behärskar väl. Kursen erbjuds huvudsakligen på arabiska, dari, somaliska och tigrinja, men det finns beredskap att erbjuda kursen på fler språk (Göteborgs stad, 2023), exempelvis engelska, kurdiska-sorani, persiska och turkiska (Göteborgs stad, odaterad c).

Förälder i nytt land har sedan 2020 spridits nationellt och erbjuds av flera olika kommuner och organisationer. Samhällsorienterande insatser ansvarar för utbildning av kursledare, både inom Göteborgs stad och externt. Inom Samhällsorienterande insatser finns idag flera kursledare för Förälder i nytt land, både heltidsanställda och timanställda.

Kursledarutbildning

Samhällsorienterande insatser genomför 1–2 kursledarutbildningar per termin för Förälder i nytt land. Kursen består av fem halvdagar där de blivande kursledarna får kunskap om föräldrastöd för nyanlända, kursledarrollen, kommunikation och deltagarrekrutering samt de sju teman som kursen innehåller. Inför träffarna får deltagarna läsinstruktioner och hemuppgifter. Utöver träffarna finns möjlighet till handledning när man startar upp en egen föräldragrupp, och möjlighet att observera en pågående föräldragrupp. Utbildningen är kostnadsfri för medarbetare inom Göteborgs stad och erbjuds mot en avgift till andra (Göteborgs stad, odaterad b).

Målgruppen för kursledarutbildningen är medarbetare som möter nyanlända och utrikesfödda eller deras barn. I Göteborgs stads kurskatalog beskrivs att utbildningen passar medarbetare som i sin tjänst möter föräldrar som kan ha intresse eller behov av att delta i föräldragrupp på modersmål, kan rekrytera och leda en föräldragrupp och som talar – eller har en kollega som talar – något av föräldrarnas språk. Målet är att efter utbildningen kunna använda materialet i sin egen verksamhet, och att under utbildningen starta en egen föräldragrupp eller testa delar av materialet i en pågående föräldragrupp (Göteborgs stad, odaterad b). För att gå utbildningen anges i kurskatalogen däremot inga krav på tidigare utbildning inom eller erfarenhet av att leda kurser eller de ämnen som kursen berör.

Positiva resultat i kursutvärderingar

Förälder i nytt land utvärderas i form av en enkät. Samhällsorienterande insatser har sammanställt resultatet av kursutvärderingar av Förälder i nytt land från år 2022¹, som baseras på svar från 43 deltagare. I enkäten finns åtta påståenden om målsättningar för kursen, som de svarande har fått gradera på en skala 1–10, där 1 står för ”Nej, inte alls” och att 10 står för ”Ja, absolut”. För sju av åtta påståenden har deltagarna i genomsnitt angett nio eller högre.

¹ Kursutvärderingar för 2023 och 2024 fanns inte tillgängliga eller sammanställda

Tabell 1: Resultat av kursutvärderingar 2022

Påstående i enkäten	Genomsnittligt svar
Jag skulle rekommendera kursen Förälder i nytt land till en annan förälder	9,5
Jag har fått möjlighet att vara delaktig under lektionerna (att vara delaktig betyder att ställa frågor, kommentera, diskutera och delta i dialog)	9,4
Jag har fått kunskap om vilket stöd jag kan få från samhället om jag upplever problem i relationen mellan mig och mitt barn	9,1
Jag har fått verktyg för att förstå mina barns behov och hantera olika situationer	9
Jag har lärt mig om hur jag som förälder kan samarbeta med olika aktörer (till exempel skolan, socialtjänsten, förskolan och barnhälsovården)	9,2
Kursen har gett mig kunskap om hur jag kan ha en bra relation till mitt barn	9
Jag har fått kunskap om hur föräldrar kan sätta gränser för sina barn i Sverige	9
Efter kursen känner jag mig tryggare med att vara förälder i Sverige	8,7

Deltagarna kan också skriva fritextsvar. I sammanställningen citeras 21 fritextsvar, som exempelvis lyfter att kursen haft ett bra upplägg, innehållit användbar information, att läraren varit kunnig och att man uppskattat att träffa socialtjänsten, ungdomsmottagningen och Mini-Maria². I svaren finns också utvecklingsförslag, som att bjuda in polisen, att erbjuda kursen direkt när man kommer till Sverige, att ha fler lektioner och fler externa besök.

Projektet Starka föräldrar

Under 2023 ansökte Samhällsorienterande insatser om statsbidrag från Länsstyrelsen i Västra Götaland för att omarbeta Förälder i nytt land. Ansökan resulterade i projektet *Starka föräldrar – ökat fokus på föräldraansvaret i Förälder i nytt land*.

I ansökan till Länsstyrelsen beskrivs att det finns frågor som behöver få större utrymme i kursen ”för att bidra till att motverka den negativa samhällsutveckling vi nu ser med gängkriminalitet och hedersförtryck”. Syftet med omarbetningen var att bättre svara mot de utmaningar som nyanlända föräldrar står inför, där man i synnerhet ville förstärka de delar som handlar om ”föräldraansvaret kopplat till barnuppfostran, hederskultur och kriminalitet”. Inom ramen för omarbetningen ville man även göra ”ett omtag av det tilltal som används i kursen” för att skapa goda förutsättningar för lärande (Göteborgs stad, 2023).

Projektets mål

Projektet Starka föräldrar hade inledningsvis tre mål:

1. Nyanlända vuxna som går kursen utvecklar bättre förståelse för kulturella aspekter av barnuppfostran i relation till rådande svenska normer och värderingar och är bättre rustade att hantera frågor om ungdomskriminalitet samt hedersförtryck och hederskultur.

² Mini-Maria Göteborg vänder sig till ungdomar och unga vuxna upp till 21 år som har frågor eller bekymmer kopplade till alkohol eller droger samt deras föräldrar eller anhöriga.

2. Andelen deltagare som har uppnått en bättre förståelse för sitt föräldraansvar i relation till barnuppfostran, hederskultur och kriminalitet är högre bland de som har genomgått kursen utifrån det omarbetade materialet jämfört med de som har deltagit i kursen med nuvarande upplägg.
3. Personal ska utveckla stärkt kompetens i att undervisa nyanlända vuxna i ämnena.

Sommaren 2024 reviderades målen, vilket resulterade i två mål:

1. Nyanlända föräldrar som går kursen utvecklar förståelse för och kunskap om sitt föräldraansvar i relation till föräldrastrategier, hedersnormer samt barn och unga och kriminalitet. Detta innebär att kursdeltagare a) Utvecklar ökad förståelse för hur föräldraskapet påverkar barns hälsa och utveckling, b) Utvecklar ökad förmåga att hantera frågor relaterade till hedersnormer, kriminalitet och uppfostran, c) Blir stärkta i sitt föräldraskap i att möjliggöra barns rättigheter.
2. Personal ska utveckla stärkt kompetens i att undervisa utrikesfödda föräldrar i ämnena. Detta innebär att kursledare a) Stärks i sin kompetens i att undervisa om hedersnormer, kriminalitet och föräldrastrategier, b) Har tillgång till ett förstärkt kursmaterial.

Projektet Starka föräldrar pågick från den 1 september 2023 till den 31 december 2024, men förlängdes i slutet av projektperioden till den 31 maj 2025 för att det skulle vara möjligt att genomföra sådant som inte hunnits med under projektperioden som att trycka upp och översätta material och ta fram ett deltagarhäfte. Följeforskningen av projektet avslutades enligt ursprungligt avtal och projektplan i december 2024, där denna slutrapport skrivits i januari-februari 2025.

Projektets organisation

Projektgruppen för Starka föräldrar bestod av fyra utvecklingsledare inom Samhällsorienterande insatser. Enhetschefen för Samhällsorienterande insatser var projektägare. Fyra kursledare inom Samhällsorienterande insatser har fungerat som en slags intern referensgrupp för utvecklingsarbetet. Projektet har också haft en extern referensgrupp bestående av tre forskare och sex praktiker. Projektets organisation beskrivs mer utförligt i kapitlet Resultat, under avsnittet "Projektets arbete för att nå sina målsättningar".

Områdesöversikt

Detta kapitel ger en kort introduktion till föräldraskapsstöd: Varför det finns, olika typer av föräldraskapsstöd, vilka som tar del (och inte tar del) av stödet, vilka teorier man brukar utgå från när man utformar föräldraskapsstöd, vad stödet kan tänkas leda till och avslutningsvis föräldraskapsstöd för utrikesfödda/nyanlända föräldrar.

Föräldraskapsstöd

Föräldraskapsstöd kan definieras som insatser, aktiviteter och verksamheter riktade till föräldrar som stärker föräldraförmågan och relationen mellan förälder och barn. Det kan handla om att ge föräldrar kunskap om barnets rättigheter, hälsa och utveckling, att stärka föräldrars relation till varandra eller deras sociala nätverk (Regeringskansliet, 2018).

Sverige har en nationell strategi för föräldraskapsstöd. Utgångspunkten i strategin är att barnets hälsa och utveckling främjas om föräldrar är trygga och välinformerade, har en god relation till sitt barn och till varandra och förmedlar värme och ramar. En god anknytning och relation mellan barn och föräldrar minskar risken för flera hälsoproblem och riskbeteenden, och i en god familjemiljö lär sig barnet viktiga sociala färdigheter. Den nationella strategin konstaterar dock att det inte alltid är enkelt att vara förälder, och att många föräldrar efterfrågar stöd i sitt föräldraskap. Föräldrar kan exempelvis känna sig osäkra på hur de ska stödja barnet och agera på barnets känslouttryck och beteenden, och hur de ska hantera sin relation till varandra som föräldrar. Målsättningen i strategin är att ”alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under barnets hela uppväxt” (Regeringskansliet, 2018).

Stöd i föräldraskap erbjuds av många olika aktörer och i många olika former. Stödet kan exempelvis komma från mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola, familjecentraler, elevhälsa, socialtjänst, studieförbund och ideella organisationer. Stödet kan erbjudas enskilt eller i grupp, genom muntlig eller skriftlig information. Det kan vara handledarledda träffar, mötesplatser för erfarenhetsutbyte, webbplatser eller föräldraforum på internet och i sociala medier (Regeringskansliet, 2018).

Universellt, selektivt och indikerat föräldraskapsstöd

Föräldraskapsstöd kan erbjudas *universellt* till alla föräldrar eller *riktat* till vissa föräldrar. Det riktade stödet kan i sin tur erbjudas till riskgrupper (selektivt) eller individuellt vid problem (indikerat) (Regeringskansliet, 2018). De olika nivåerna av föräldraskapsstöd beskrivs nedan:

- **Universellt föräldraskapsstöd** är insatser som erbjuds till alla föräldrar under barnets uppväxt, där man inte gör skillnad mellan hög- och lågriskgrupper. Stödet handlar både om **promotion** (att främja god hälsa och utveckling) och om **prevention** (att förebygga ohälsa och problem) (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2022).

- **Selektivt föräldraskapsstöd** riktas till föräldrar som tillhör en riskgrupp, eller vars barn tillhör en riskgrupp. I likhet med universellt föräldraskapsstöd är tanken att ge stöd *innan* barnet utvecklar beteendeproblem eller ohälsa. Riskgrupper kan exempelvis vara föräldrar med depression (som kan behöva strategier för hur det egna måendet inte ska påverka föräldraskapet och barnet). Det finns också selektivt föräldraskapsstöd till exempelvis föräldrar som separerat, ensamstående föräldrar och socioekonomiskt utsatta familjer (Enebrink & Stattin, 2020).
- **Indikerat föräldraskapsstöd** riktas till föräldrar med barn som har uttalade symtom på psykisk eller fysisk ohälsa. Indikerat föräldraskapsstöd angränsar till behandling: Stöd till föräldrar vars barn exempelvis har beteendeproblem eller trotsyndrom kan både ges i behandlande syfte och för att förebygga mer allvarliga problem (Enebrink & Stattin, 2020).

I Sveriges nationella strategi för föräldraskapsstöd ligger tyngdpunkten på universellt föräldraskapsstöd, av flera anledningar. En anledning är att det kan vara svårt att tidigt förutsäga vilka barn och föräldrar som kommer att få problem längre fram. En annan anledning är att det är svårt och resurskrävande att i efterhand komma till rätta med svåra problem under uppväxten. En tredje anledning är att ingen behöver känna sig utpekad genom universellt stöd: då blir trösklarna att ta emot stöd lägre. Det universella stödet behöver dock länkas ihop med selektiva och indikerade insatser, där föräldrar som tillhör en riskgrupp eller har akuta svårigheter får det stöd i föräldraskapet som de behöver (Regeringskansliet, 2018).

Det universella stöd som erbjuds till alla föräldrar behöver inte nödvändigtvis se likadant ut för alla. För att alla föräldrar ska nås av stödet och ha nytta av det kan innehållet behöva anpassas efter målgrupp, och föräldrar kan också behöva olika mycket stöd. Denna typ av anpassningar kallas med ett annat ord för **proportionell universalism** (Socialstyrelsen, 2015).

Vem tar del av föräldraskapsstöd?

När det kommer till universella föräldrastödsprogram är det endast en mindre del av de föräldrar som man försöker rekrytera som faktiskt deltar. Pappor deltar i mindre utsträckning än mammor (både i Sverige och internationellt). Familjer med lägre socioekonomisk status och utrikesfödda är också underrepresenterade jämfört med andra föräldrar (Stattin & Enebrink, 2020).

Göteborgs stads kartläggning av föräldrastödsprogram i egen regi³ 2017 visade att staden nådde cirka 20–130 familjer per år och stadsdel med de universella programmen, att jämföra med att det då fanns 60 000 barnfamiljer i staden. Det riktade respektive behandlande föräldrastödet nådde 20–50 familjer vardera per år

³ Kartläggningen utgick från Göteborgs stads dåvarande stadsdelsorganisation, med tio så kallade stadsdelsnämnder. Stadsdelsnämnderna avvecklades 2020/2021 och ersattes av facknämnder.

och stadsdel. Stödet nådde fler kvinnor än män, fler högtbildade än lågutbildade och fler svenskfödda än utrikesfödda (Göteborgs stad, 2017).

Teoretiska utgångspunkter för föräldraskapsstöd

Den teoretiska basen för de flesta *universella föräldrastödsprogram* är social inlärningsteori. Det innebär att föräldrarna får lära sig hur de kan förbereda situationer och kommunicera förväntningar för att minska risken för att problem uppstår. De får också lära sig att förstärka när barnet gör något bra, hjälper till eller visar prov på annat önskvärt beteende. Många program har mål om att minska barnets beteendeproblem, minska negativa och bestraffande föräldrareaktioner, förbättra föräldrarnas emotionella reglering och öka positiva beteenden hos föräldern. Andra möjliga teoretiska utgångspunkter är exempelvis emotionell kommunikation och socialisering, anknytningsteori och utvecklingspsykologi (Stattin & Enebrink, 2020).

Av de föräldraskapsstödsprogram som syftar till att *hantera beteendeproblem* utgår flera från kognitiv beteendeterapi (KBT), där den teoretiska grunden är social inlärningsteori och principer från klassisk och operant inlärning (som beskriver hur beteenden uppstår och förstärks över tid). I vissa program kombineras social inlärningsteori med exempelvis anknytningsteori. Syftet är att öka positiva föräldrabetenden och minska negativa, bestraffande föräldrabetenden. Man lär ut föräldrafärdigheter som gemensam lek, närvaro, uppmärksamhet, kommunikation, problemlösning och att hantera negativa beteenden hos barn. Vissa individuella program har andra upplägg, exempelvis att en terapeut träffar barn och förälder och ger föräldern möjlighet att öva färdigheter med barnet och få feedback genom en öronsnäcka (Enebrink & Stattin, 2020).

Effekter av föräldraskapsstöd

Effekter av föräldraskapsstöd kan mätas på många olika sätt. Man kan exempelvis undersöka om *barnets beteende* har förändrats (exempelvis aggressivitet, kriminalitet, social kompetens, prosocialt beteende, emotionell reglering). Man kan undersöka om *föräldrarnas beteende och föräldra-barn-interaktionen* förändrats (exempelvis avvisande, orimliga förväntningar, konflikter eller socialisering av barnets emotioner). Man kan också undersöka om programmet skapat *större tillfredsställelse i föräldrarollen och bättre psykosocial hälsa* (exempelvis stress, depression, familjesammanhållning eller social isolering) (Stattin & Enebrink, 2020).

Universellt föräldrastöd har vanligtvis små effekter på ett eller två av dessa områden, men sällan måttliga eller höga effekter på alla tre. Det finns också många studier som inte visar några effekter alls (Stattin & Enebrink, 2020). Riktat föräldrastöd ger generellt större effekter än universellt föräldrastöd. Det är väntat, eftersom riktat föräldrastöd vänder sig till föräldrar med någon form av problem medan universellt stöd vänder sig till alla föräldrar. Selektiva och indikerade föräldrastödsprogram baserade på social inlärningsteori, ibland kombinerat med anknytningsteori, har generellt positiva effekter på både barns beteenden och föräldrars föräldraförmågor (Enebrink & Stattin, 2020). Universella program har visat sig ha större effekter bland

föräldrar som har problem (exempelvis själva har psykisk ohälsa eller upplever oro för sina barn) än bland föräldrar med färre problem (Stattin & Enebrink, 2020; Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2024).

Föräldraskapsstöd för utrikesfödda föräldrar

Det kan innebära många utmaningar för föräldrar att komma till ett nytt land där man inte behärskar språket, känner till kulturen eller traditionerna eller hur samhällsstrukturen fungerar. Föräldraskapsstöd som riktar sig till föräldrar som är nya i Sverige kan därför vara viktigt för barnets utveckling, trygghet och välmående (Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, 2023).

I Sverige finns flera former av föräldrastöd för utrikesfödda föräldrar. Stödet kan rikta sig till utrikesfödda föräldrar generellt, eller specifika grupper av utrikesfödda föräldrar. Nedan beskrivs några argument för varför det kan vara relevant att rikta föräldraskapsstöd särskilt till nyanlända föräldrar (som Förälder i nytt land). Sedan följer några exempel på annat föräldraskapsstöd för utrikesfödda föräldrar.

Varför föräldraskapsstöd riktat till nyanlända föräldrar?

Förälder i nytt land är ett föräldraskapsstöd för nyanlända. Utgångspunkten för denna typ av stöd är att nyanlända föräldrar kan ha specifika behov som är kopplade till att vara ny i en mer eller mindre okänd kontext. Frid och Olsson (2019) beskriver varför föräldrastöd ibland kan behöva rikta sig specifikt till nyanlända föräldrar:

Nyanlända föräldrar kan ha behov av att ta del av information om samhället ur ett föräldraperspektiv: om samhällets institutioner och verksamheter, om barns rättigheter och föräldrars skyldigheter, hur förskolan och skolan fungerar och vilken vardag och miljö barnen finns i. Det kan också finnas en rädsla för myndigheter, särskilt socialtjänsten (Frid & Olsson, 2019).

En annan aspekt handlar om att förstå hur förväntningarna på föräldrar ser ut i Sverige. Föräldrar kan komma till Sverige från en kollektivistisk familjemodell och föräldrastil och möta ett samhälle med en mer individualistisk föräldrasyn, där det förväntas att föräldern eller den närmsta familjen fyller de flesta funktioner runt sitt barn. Föräldrar kan gradvis behöva förändra sitt föräldraskap i en ny kontext, exempelvis genom att justera sin uppfattning om föräldrakontroll och jämställdhet till vad som är gångbart i det nya sammanhanget (Frid & Olsson, 2019).

Behovet av föräldraskapsstöd som nyanländ kan också hänga samman med de materiella förutsättningar nyanlända föräldrar ofta har, där många befinner sig i en socioekonomiskt utsatt situation under de första åren, med osäker boendesituation och försörjning. I en osäker och pressad situation kan risken för försämrad föräldraförmåga öka till följd av stress och/eller psykisk ohälsa. Barn kommer ofta snabbare in i det svenska samhället och lär sig svenska genom förskolan och skolan, och får ett försprång i relation till föräldrarna. Det kan skapa osäkerhet och spänningar, och förändrade maktförhållanden inom familjen (Frid & Olsson, 2019).

Det är viktigt att komma ihåg att alla nyanlända föräldrar inte har samma behov. Man behöver därför inventera behoven i den grupp man vänder sig till. Behovet av stöd kan också antas minska ju längre man bor i Sverige (Frid & Olsson, 2019).

Exempel på föräldrastöd för utrikesfödda föräldrar

Nedan följer några exempel på föräldrastödsprogram för utrikesfödda och några slutsatser från utvärderingar och studier av dessa program. Exempelen är ett axplock av olika typer av föräldrastöd och gör inte anspråk på att ge en heltäckande bild.

Föräldraskap i Sverige

Föräldraskap i Sverige är ett samhällsorienterande grupprogram för utrikesfödda föräldrar. Programmet har funnits sedan 2019 och erbjuds idag i 91 kommuner. Programmet har tagits fram av Stockholms stad och Länsstyrelsen i Stockholms län och sprids nationellt i samarbete med Bris. Programmet består av fem gruppträffar, och tar upp hur det är att vara familj i ett nytt land, föräldrars rättigheter och skyldigheter och hur verksamheter som förskola, skola och vård fungerar (Föräldraskap i Sverige, odaterad). Till skillnad från Förälder i nytt land erbjuds Föräldraskap i Sverige vanligtvis inte på modersmål – ofta används tolk vid träffarna (Blom, Edenius & Lindberg, 2021).

En utvärdering av Föräldraskap i Sverige visade att både deltagare och kursledare var positiva till kursen, och efter avslutad kurs hade deltagarna bland annat en ökad tillit till socialtjänsten och vården. De gruppleddare som håller kursen är generellt erfarna, något som utvärderarna lyfter som en viktig faktor. För gruppleddarna fanns det dock utmaningar, bland annat genom att de behövde hantera språkbarriärer på lektionerna med en eller flera tolkar närvarande. Ett särskilt fokus för utvärderingen var ”hedersrelaterad kultur”. I deltagarenkäten såg utvärderarna en signifikant positiv skillnad bland föräldrarna i exempelvis om föräldrar ska kontrollera allt som tonårsdöttrar gör – däremot ingen signifikant skillnad i kontroll av tonårspojkar (Blom, Edenius och Lindberg, 2021).

Älskade barn

Älskade barn är ett studiematerial som vänder sig till föräldrar som är nya i Sverige. Studiematerialet utvecklades 2014 av studieförbundet Studieförbundet och uppges användas i ”många kommuner”. Älskade barn består av sex teman, med tre träffar per tema, och tar upp ämnen som barnens liv i vardagen, fritid och skola, hälsa och framtid, normer och värderingar (Studieförbundet, odaterad). Inom Älskade barn finns också studiecirkel för asylsökande samt fördjupningscirkel (Mohme, 2017).

En kvalitativ studie av Älskade barn 2017 visade att deltagarna var mycket nöjda med cirkelns innehåll och att de hade fått användbar kunskap. En utgångspunkt för Älskade barn är ”att föräldrar som deltar i studiecirkelarna inte är några problemföräldrar och att deras barn inte är några problembarn” – något som deltagarna uppskattat. Deltagarna ser snarare cirkeln som ett sätt att lära sig mer om det svenska samhället och få verktyg för att hantera konkreta situationer. Forskaren

som studerade Älskade barn menar att det finns stora fördelar när cirkelledare och deltagare har samma etniska bakgrund eftersom det minskar risken att uppleva sig utpekad av majoritetsbefolkningen och samtalen kan lättare anpassas utifrån deltagarnas behov. Forskaren konstaterar att cirkelledaren är central för att konceptet ska fungera och lyfter vikten av att cirkelledarna har djup kunskap om bland annat samhällssystemet, något som behöver kvalitetssäkras (Mohme, 2017).

Ladnaan

Ladnaan är ett föräldrastödsprogram som är särskilt anpassat till somaliska föräldrar. Ladnaan utvecklades genom ett forskningsprojekt, där en grupp forskare samlade in kunskap om vilka utmaningar somaliska föräldrar upplever i att vara förälder i Sverige, vilket föräldrastöd de behöver och hur stödet kan utformas. Resultatet blev en kulturanpassad variant av Connect med samhällsorienterande tillägg (10 + 6 timmar) (Osman et al, 2015). Connect är ett anknytningsbaserat program som handlar om att stärka grundkomponenterna i anknytning och föräldrars förmåga att mentalisera och agera utifrån det i förhållande till barnet (Socialstyrelsen, 2022 a)

Effekten av föräldrastödet undersöktes genom en randomiserad kontrollerad studie, som bland annat visade att föräldrarna fått ökad kunskap och ökat förtroende för socialtjänstens arbete. Studien visade också en minskning i barnens oro, somatiska problem, sociala problem och brytande av regler. En processutvärdering visade bland annat att framgångsfaktorer i implementeringen var att de som rekryterats till föräldrastödet haft somaliskt ursprung och att stödet getts på somaliska – men framför allt att stödet utgick från föräldrarnas upplevda behov (Osman et al, 2015).

COPE

COPE är ett manualbaserat föräldrastödsprogram som ursprungligen utarbetats för föräldrar till förskolebarn med utåtagerande beteende (det vill säga ett riktat/indikerat stöd). Insatsen erbjuds dock bredare till föräldrar med barn mellan 3 och 12 år som upplever behov av stöd i sitt föräldraskap, för att lättare nå föräldrar med behov av stort stöd än vad man gör genom riktade insatser (Socialstyrelsen, 2022 b). Programmet har funnits i Sverige sedan år 2000, och erbjuds idag i en tredjedel av landets kommuner och regioner. COPE bygger huvudsakligen på inlärningspsykologi och social inlärningssteori. En kurs omfattar sju tillfällen, och syftar till att ge föräldrar stöd att hantera vardagsproblem och öka tilltron till den egna förmågan (Svenska COPE, odaterad).

En studie av hur COPE har översatts och implementerats för utrikesfödda föräldrar i Sverige visade att många deltagande föräldrar var nöjda och kände sig stärkta i sitt föräldraskap. Forskarnas analys var dock att utgångspunkten var assimilering – att de utrikesfödda föräldrarna förväntades eller uppmanades att överge sitt befintliga sätt att vara förälder och anpassa sig efter rådande normer för föräldraskap i Sverige. Forskarna konstaterade att programmet skulle tjäna på att vara mer sociokulturellt orienterat och i högre grad bejaka föräldrarnas egna styrkor i föräldraskap och barnuppfostran (Agic & Samuelsson, 2016).

Metod och material

I detta kapitel beskrivs följeforskningens metod och material: Intervjuer, observationer och seminarier samt hur dessa har analyserats.

Intervjuer och fokusgrupper

Samtliga intervjuer och fokusgrupper har genomförts på plats i Samhällsorienterande insatsers lokaler, spelats in och transkriberats (med undantag för den första fokusgruppen med kursledare som dokumenterades med stödanteckningar). De citat som används i rapporten har i vissa fall justerats för förståelse och läsbarhet. Intervjuguider för samtliga intervjuer och fokusgrupper finns i bilaga 1.

Individuella intervjuer med utvecklingsledare och chef har genomförts vid två tillfällen: september-oktober 2023 samt november 2024. Vid projektets start var det inte tydligt vilka personer som skulle vara involverade i projektet. Hösten 2023 intervjuades personal som antogs vara involverade (tre utvecklingsledare samt chef), och hösten 2024 intervjuades personal som faktiskt varit involverade (fyra utvecklingsledare samt chef), där två av utvecklingsledarna inte intervjuats vid det första tillfället. Vid den första intervjuomgången varade intervjuerna i 60–90 minuter, och vid den andra intervjuomgången i 30–45 minuter.

Fokusgrupper med kursledare har genomförts vid två tillfällen: oktober 2023 samt november 2024. Vid fokusgruppen i oktober 2023 deltog sex kursledare som undervisade på turkiska, arabiska, somaliska, dari, kurdiska respektive persiska. De som undervisat längst hade undervisat sedan 2008, medan den som undervisat kortast tid hade undervisat i 2 år. Deras bakgrund varierade (exempelvis lärare och behandlingsassistent). Vid fokusgruppen i november 2024 deltog fyra kursledare (de kursledare som varit aktivt involverade i utvecklingsarbetet). De undervisade på arabiska, somaliska, dari och tigrinja. Den första fokusgruppen varade i 120 minuter och den andra i 90 minuter.

Gruppintervjuer med kursdeltagare genomfördes vid tre tillfällen under våren 2024. Totalt 15 personer deltog vid intervjuerna, varav 11 kvinnor. Sju personer hade bott i Sverige mindre än 2 år, en person hade bott i Sverige 2–3 år och sju personer hade bott i Sverige 3 år eller längre. Samtliga intervjuer genomfördes med tolk.

En arabisktalande grupp (8 personer) intervjuades om hedersnormer, direkt i anslutning till lektionen. Intervjun tog 30 minuter. En somalisktalande grupp (4 personer) intervjuades om unga och kriminalitet, direkt i anslutning till lektionen. Intervjun tog 30 minuter. En daritalande grupp (3 personer) intervjuades om föräldrans ansvar och föräldrastراتيجier, där intervjun behövde genomföras en vecka efter lektionen. Intervjun tog 60 minuter.

Vid intervjun om föräldrastراتيجier hade det uppstått missförstånd vid intervjubokningen. En av deltagarna hade inte deltagit i den aktuella lektionen, vilket resulterade i att deltagarna även pratade om temat hedersnormer. Vid intervjun om

föräldrastategier fungerade inte tolkningen som önskat: Tolken tycktes inte översätta allt som sades, och pratade inte flytande svenska. De svar som kom fram vid intervjuerna var dock i linje med övriga svar från deltagare och kan därför antas stämma överens med deltagarnas utsagor, om än något mer sammanfattad form. Kommunikationen och översättningen underlättades också genom att en av de tre deltagarna i intervjun visade sig tala så gott som flytande svenska.

Observationer

Samtliga observationer har dokumenterats med stödanteckningar.

Observation av kursledarutbildningen genomfördes vid ett tillfälle i september 2023. Kursledarutbildningen hölls av två utvecklingsledare, och utöver detta deltog en kursledare som delade sina erfarenheter av att hålla i kurser. Vid utbildningen deltog 7 personer (fem kvinnor och två män), varav en deltog digitalt. Observationen omfattade 180 minuter.

Observation av referensgruppsmöten genomfördes vid två tillfällen: februari 2024 samt juni 2024. Referensgruppsmötena genomfördes digitalt, där det första tillfället omfattade 120 minuter och det andra tillfället omfattade 60 minuter. Vid det första mötet deltog 6 personer samt utvecklingsledare, och vid det andra mötet deltog 3 personer samt utvecklingsledare.

Seminarier

Seminarier med projektgruppen har genomförts vid fem tillfällen:

I december 2023 genomfördes ett seminarium (2 timmar) med återkoppling av resultatet från intervjuer med chef och utvecklingsledare, fokusgrupp med kursledare samt observation av kursledarutbildningen.

I mars 2024 genomfördes ett seminarium (2 timmar) med reflektioner utifrån projektets första referensgruppsmöte, reflektioner kring det dåvarande utkastet till kursmaterial samt en avslutande workshop utifrån följeforskarens utkast till projektets lokala teori (programteori) – det vill säga med vilka resurser projektet planerade att göra vilka aktiviteter och vilka effekter det förväntades leda till.

I maj 2024 genomfördes ett seminarium (2 timmar) med återkoppling av intervjuer med kursdeltagare, där svaren tematiserats övergripande.

I augusti 2024 genomfördes ett seminarium (2 timmar) med längre citat/utdrag ur intervjuerna med deltagare, en genomgång av uppdraget som följeforskare, följeforskarens intervjuguide samt fortsatt diskussion om projektets programteori.

I februari 2025 genomfördes ett avslutande seminarium (2 timmar), för att diskutera ett utkast till denna slutrapport. Medarbetarna har vid seminariet lämnat muntliga synpunkter och i efterhand lämnat skriftliga synpunkter, som inneburit förtydliganden och korrigeringar i färdigställandet av denna rapport.

Utöver seminarier med projektgruppen har ett utkast till denna slutrapport också genomgått **kollegial granskning** vid ett seminarium med forskare på FoU i Väst samt en planeringsledare på Göteborgsregionen med fokus på de frågor studien berör (i detta fall integrationsfrågor), enligt FoU i Västs ordinarie rutiner.

Analys

Intervjuer och observationer har analyserats tematiskt. Materialet har inledningsvis kodats utifrån följeforskningens frågeställningar med hjälp av det kvalitativa analysprogrammet NVivo. Inom varje tema har följeforskaren sedan identifierat underteman, exempelvis olika typer av utmaningar vid implementering. Citat från intervjuerna har använts för att illustrera exempel på respektive undertema.

Avgränsningar

Följeforskningen har *inte* granskat det nya kursmaterialet i sig – i betydelsen vilken information som presenteras i materialet och om den är i enlighet med vetenskap och beprövad erfarenhet. Fokus för följeforskningen har varit projektets genomförande, där innehållet i materialet varit ständigt föränderligt. Efter projektet vore det dock relevant att genomföra en sådan granskning av det färdiga materialet.

Resultat

Detta kapitel utgår från följeforskningens frågeställningar. Inledningsvis beskrivs de planerade förändringarna i kursen och vad de förväntades leda till. Sedan beskrivs hur projektet genomförts, följt av en redogörelse för hur personal och deltagare upplever det nya kursinnehållet. Avslutningsvis beskrivs förutsättningar för implementering.

Vilka förändringar ville projektet göra, och vad förväntades de leda till?

I detta avsnitt beskrivs *varför* Samhällsorienterande insatser upplevde att de behövde förändra kursen Förälder i nytt land (problem), *hur* de ville förändra kursen (lösningar) och vad de ville att förändringarna skulle *leda till* (förväntade effekter).

Utgångsläge: Hur och varför behövde kursen förändras?

I projektansökan beskrivs att behovet av revidering kom från kursdeltagarna, som ville veta mer om ”ungdomar, kriminalitet, droger och riskbeteenden”. Deltagarna ville veta vad de kunde göra för att skydda sina barn mot att dras in i gängkriminalitet. Ansökan beskriver att föräldrarnas behov av kunskap om droger och riskbeteenden även lyfts i den tidigare följeforskningen av Förälder i nytt land (Göteborgs stad, 2023). Detta är dock inte de enda utvecklingsförslag från deltagare som lyfts i den tidigare följeforskningen. I rapporten lyfts även behov av kunskap om exempelvis sociala medier, socialtjänstens omhändertagande av barn och om hur olika barn kan ha olika typer av problem (se Olsson, 2020).

Vid genomläsningen av utkastet till denna slutrapport lyfte utvecklingsledare och chef att vägen fram till en revidering byggde på mer än vad som framgår i projektansökan: De har över tid samlat på sig idéer till en framtida revidering, där mycket handlar om tyst kunskap hos personalen om vilka diskussioner som uppstått med deltagarna och vad deltagarna kan tänkas behöva.

Inledande intervjuer med utvecklingsledare, chef och kursledare

Under hösten 2023 ställdes frågor till utvecklingsledare, chef och kursledare om vilka svagheter och brister de såg med kursen och vad som kunde utvecklas. Utifrån dessa intervjuer går det att se att det i början av projektperioden fanns många olika idéer hos Samhällsorienterande insatser för hur kursen skulle kunna utvecklas.

I intervjuer med **utvecklingsledare** och **kursledare** lyftes brister i kursens *form och målgrupp*, som att kursen är (för) lång – och att kursen borde förlängas för att hinna ta upp frågor som inte hunnits med, att kursen inte når tillräckligt många pappor⁴, att kursen borde vara obligatorisk, att man skulle kunna skilja på nyanlända och mer etablerade deltagare, att man även borde erbjuda kursen till asylsökande

⁴ Enligt verksamhetens egen statistik var andelen pappor 28 procent. Verksamheten har gjort särskilda satsningar på pappagrupper.

(eftersom individer ibland kan vara asylsökande i flera år) och att man borde utveckla rekryteringsprocessen för att nå ut på ett bättre sätt till föräldrar.

Utvecklingsledarna lyfte även flera förslag på utveckling av *innehållet*, som att man behöver prata mer om droger, kriminalitet, machokultur, psykiskt våld, att vara tonårsförälder, kost och hälsa, skärmtid och att få ihop vardagen som familj. En av utvecklingsledarna önskade att kursen skulle ha ett mindre normativt tilltal: man utgår ofta från att familjer har en mamma och en pappa, samtidigt som många föräldrar är ensamstående. **Kursledarna** hade ett fåtal förslag på utveckling av innehållet, som att prata mer konkret om barnets rättigheter och att fördjupa diskussionen om barns utveckling under tonårstiden. Kursledarna tog även upp att teman som kriminalitet och droger saknades i nuvarande kurs – men hade olika bilder av om det borde ingå. Tre av kursledarna såg inte behov av att ta upp detta, och menade att det var lämpligare att hänvisa till aktörer som Mini-Maria⁵ eller familjecentraler.

Chefen för Samhällsorienterande insatser hade haft synpunkter på Förälder i nytt land redan när han tillträdde, eftersom kursen inte inkluderade hedersnormer. Han tillträdde dock 2019 när kursen snart var färdig och det var för sent att göra ändringar. Behovet av revidering hade inte ökat sedan 2019, menade chefen. Det handlade snarare om ett generellt behov av att belysa riskerna med att hamna i parallella strukturer, risker med bristande tillit till majoritetssamhället och att hedersfrågorna inte tas på tillräckligt stort allvar. Sedan chefen tillträdde har enheten diskuterat förändringar av kursen, som slutligen resulterade i en projektansökan.

Vissa innehållsmässiga utvecklingsförslag ingår i projektet Starka föräldrar, medan utvecklingsförslag som rör form och målgrupp inte alls berörs.

Idén i projektansökan

I ansökan till Länsstyrelsen om att genomföra projektet Starka föräldrar beskriver Samhällsorienterande insatser att det finns frågor som behöver få större utrymme i Förälder i nytt land ”för att bidra till att motverka den negativa samhällsutveckling vi nu ser med gängkriminalitet och hedersförtryck”. I ansökan beskrivs att kursens innehåll och upplägg inte är formulerat så att de kan ”prata tillräckligt tydligt om dessa viktiga ämnen”. Syftet med att omarbete materialet var att bättre svara mot de utmaningar som nyanlända föräldrar står inför, där man i synnerhet ville förstärka de delar som handlar om ”föräldraansvaret kopplat till barnuppfostran, hederskultur och kriminalitet”. Inom ramen för omarbetningen ville man även göra ”ett omtag av det tilltal som används i kursen” (Göteborgs stad, 2023).

En observation från följeforskaren är att frågor om barnuppfostran, hederskultur och kriminalitet berörs i olika grad i det befintliga kursmaterialet. Barnuppfostran skulle kunna ses som en röd tråd i hela det befintliga materialet. Kriminalitet berörs relativt explicit i ett avsnitt som handlar om risker i tonårstiden, där föräldrar exempelvis

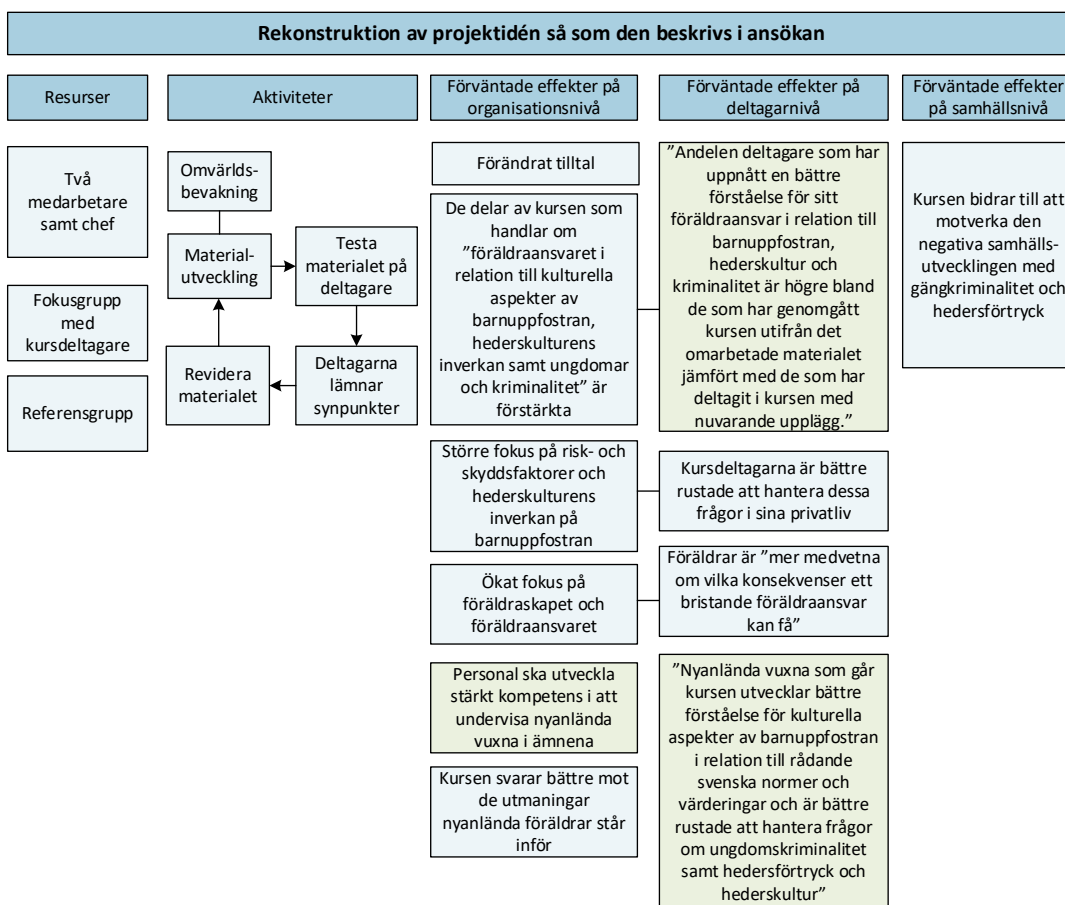
⁵ Mini-Maria Göteborg vänder sig till ungdomar och unga vuxna upp till 21 år som har frågor eller bekymmer kopplade till alkohol eller droger samt deras föräldrar eller anhöriga.

uppmannas vara vaksamma om tonåringen byter umgänge, får ett stort behov av pengar eller oväntat har mycket pengar eller nya kläder och saker. Heder eller hedersnormer benämns inte vid namn, men det finns information som kan tänkas syfta på detta. Ett exempel är en uppmaning i deltagarmaterialet att kontakta Bris vuxentelefon om man upplever press från släkt och vänner kring hur man uppfostrar sina barn (Göteborgs stad, odaterad d).

Följeforskarens rekonstruktion av projektets programteori

I mars 2024 hade följeforskaren och projektgruppen ett seminarium om projektets programteori. Det vill säga: Med vilka resurser planerar projektet att göra vilka aktiviteter, och vad förväntas det leda till? Inför seminariet hade följeforskaren sammanställt nedanstående rekonstruktion utifrån projektansökan – där projektets inledande tre mål här är markerade i grönt.

Figur 1: Följeforskarens rekonstruktion av projektets programteori utifrån projektansökan

I rekonstruktionen kan vi se att det fanns en förväntan om positiva effekter av omarbetningen på såväl *individ*-, *organisations*- som *samhällsnivå*: Kursdeltagarna ska exempelvis bli "bättre rustade att hantera dessa frågor i sina privatliv", personalen ska "utveckla stärkt kompetens i att undervisa nyanlända vuxna i ämnena" och i ett längre perspektiv ska det omarbetade materialet "bidra till att

motverka den negativa samhällsutvecklingen med gängkriminalitet och hedersförtryck” (Göteborgs stad, 2023).

I ansökan beskrivs inte mer utförligt hur insatsen bidrar till förväntade effekter på **samhällsnivå**. Det kan antas att idén utgår från en princip om ”många bäckar små” – där man genom kursen *förhoppningsvis* når föräldrar vars barn riskerar att dras in i gängkriminalitet, att föräldrarna genom att delta i det nya kursmomentet får ta del av kunskap om hur de kan förebygga detta, samt att föräldrarna framgångsrikt tillämpar kunskapen i sitt föräldraskap.

I ansökan finns också ett mål om att **personalen** genom projektet ska utveckla stärkt kompetens i att undervisa i ämnena. I projektansökan beskrivs att man ska genomföra ”kompetensutveckling med fokus på heder och maskulinitet” (Göteborgs stad, 2023), något som dock inte genomfördes inom ramen för projektet. I ansökan finns ingen annan planerad kompetensutveckling av personalen, vare sig i ämnen som tas upp i ansökan eller i pedagogik. Det finns inte heller någon beskrivning av vilken kompetens personalen hade att undervisa i ämnena vid starten för projektet, det vill säga från vilket utgångsläge kompetensen behöver stärkas. Kursledarna har dock deltagit i kompetensutveckling om heder *innan* projektperioden, och utvecklingsledarna (dock inte de undervisande kursledarna) har deltagit i en onlinekurs om ”Killar och heder” under projektperioden.

Slutligen finns flera förväntade effekter för **deltagarna**: de ska bli bättre rustade, mer medvetna och få en bättre förståelse utifrån kursens nya fokus. Inte heller här finns någon beskrivning av utgångsläge – det vill säga vilken kunskap och medvetenhet deltagarna i Förälder i nytt land generellt har om dessa frågor utifrån någon form av baslinjemätning.

En **nödvändig förutsättning** för att bidra till den förändring man vill se är naturligtvis att kursen är baserad på bästa tillgängliga kunskap, där det finns stöd för att föräldrarna genom att tillämpa den nya kunskapen förbättrar (eller åtminstone inte förvärrar) situationen för sig själva och/eller sina barn. Detta behöver vara en generell utgångspunkt i alla sammanhang där man ingriper i människors liv för att hjälpa dem (Socialstyrelsen, 2019).

Projektets reviderade programteori

Vid seminariet om projektets programteori i mars 2024 kände projektgruppen inte helt igen sig i formuleringarna, även om de var hämtade direkt från projektansökan. Vid seminarietillfället började projektgruppen och följeforskaren från början med att formulera projektets resurser, aktiviteter och förväntade effekter. Gruppen blev inte klara vid seminariet, men arbetade vidare vid ett annat tillfälle utan följeforskarens inblandning. Resultatet blev en förenklad kedja av effekter (se nästa sida).

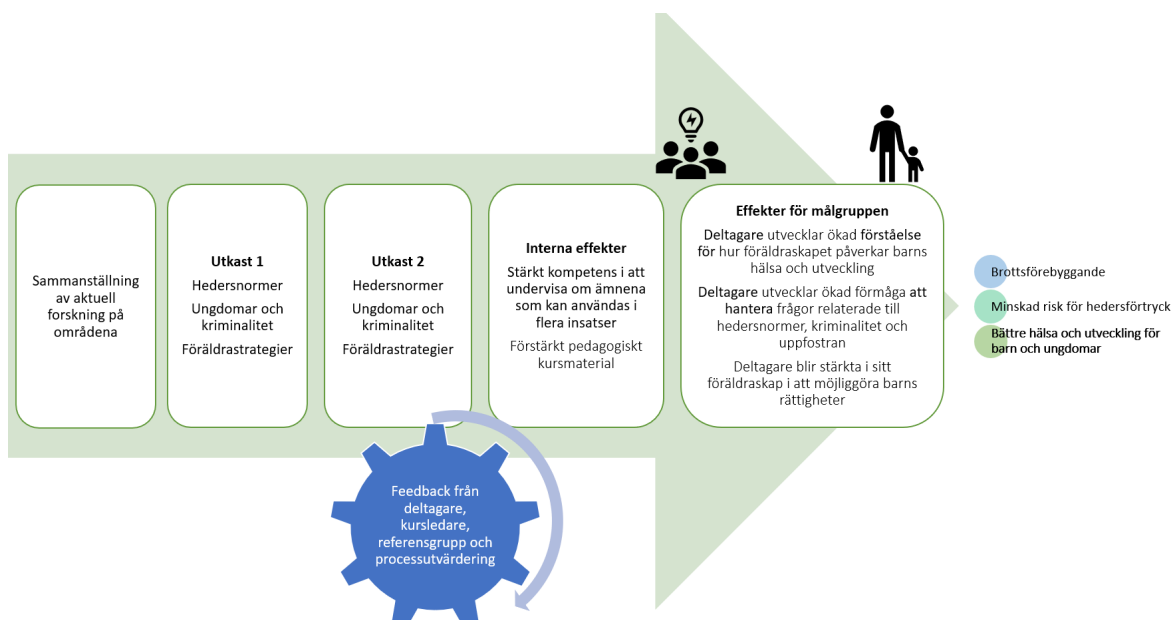
I projektgruppens effektkedja förtydligas att projektets omvärldsbevakning innebär sammanställning av aktuell forskning samt att materialarbetet har tre specifika fokus och innefattar två utkast. Projektgruppen enades också om två interna (förväntade) effekter: Stärkt kompetens i att undervisa om ämnena som kan användas i flera

insatser samt Förstärkt pedagogiskt kursmaterial. När det kommer till målgruppen beskrivs tre tänkta effekter:

- Deltagare utvecklar ökad förståelse för hur föräldraskapet påverkar barns hälsa och utveckling
- Deltagare utvecklar ökad förmåga att hantera frågor relaterade till hedersnormer, kriminalitet och uppfostran
- Deltagare blir stärkta i sitt föräldraskap i att möjliggöra barns rättigheter.

Längst ut högerkanten finns tre punkter som kan tolkas som långsiktiga effekter för målgruppen eller effekter på samhällsnivå: Brottsförebyggande, minskad risk för hedersförtryck samt bättre hälsa och utveckling för barn och ungdomar.

Figur 2: Projektgruppens rekonstruktion av projektets programteori

Reviderade mål för projektet

I juni 2024 valde projektgruppen att i dialog med finansören Länsstyrelsen revidera projektets ursprungliga tre mål till två nya mål (som beskrivs i kapitlet Förälder i nytt land). De nya målen speglar i hög grad de tänkta effekter som projektgruppen beskrev i ovanstående kedja. I de reviderade målen fanns inte längre formuleringar som ”kulturella aspekter av barnuppfostran” eller ”rådande svenska normer”. Begreppen ”hedersförtryck” och ”hederskultur” byttes genomgående ut mot ”hedersnormer”. I målen fanns inte heller någon jämförande ambition med det tidigare kursupplägget (i den första målformuleringen skulle deltagarnas förståelse för vissa frågor vara bättre jämfört med de som deltagit i kursen med nuvarande upplägg – men projektgruppen identifierade att det saknades ett utgångsvärde).

Projektets arbete för att nå sina målsättningar

Förändringen av kursen var utifrån projektansökan tänkt att genomföras via omvärldsbevakning, utarbetning, test och utvärdering av två utkast följt av bearbetning och spridning. Detta var en plan som på det stora hela följdes. I detta avsnitt beskrivs hur projektet genomförts.

Inledande frågetecken om projektansökan

I början av projektperioden fanns vissa frågetecken i relation till de teman som tas upp i projektansökan. I intervjuer med utvecklingsledare och kursledare lyftes att vissa teman redan fanns med i Samhällsorienteringen och/eller Förälder i nytt land, att vissa teman kunde vara svåra eller problematiska – och att vissa formuleringar var svåra att förstå och tolka. En av utvecklingsledarna hade önskat en bottom-up-process innan projektet startade, och menade att ”förändringar i kursen behöver grunda sig på evidens snarare än åsikter”. En mer övergripande reflektion handlade om att de nya temana hade ett *problemfokus* – i kontrast till den befintliga kursen.

Hösten 2023 var det inte ännu tydligt vilka rubriker de nya temana skulle ha. Därför ställdes frågor i intervjuerna om generella teman i projektansökan: ”Tonårsproblem, droger, kriminalitet och riskbeteenden”, ”Tidiga neuropsykologiska och temperamentsmässiga problem”. ”Uppfostringskompetens, konflikter i familjen, problem i skolan och umgänge med kamrater som begår brott” samt ”Hederskultur”. Några frågetecken och farhågor som kom upp i intervjuerna var:

- **Ämnena berör inte alla föräldrar:** För småbarnsföräldrar ligger frågor om droger, kriminalitet och riskbeteenden långt borta.
- **Risk för stigmatisering och rädsla:** Det är viktigt att kommunicera att droger, kriminalitet och riskbeteenden berör *alla* föräldrar – inte bara nyanlända föräldrar. Flera formuleringar i projektansökan kan upplevas stigmatiserande, skapa en rädsla och ge en dyster bild av samhället. Å andra sidan är det viktigt för föräldrar att vara informerande om svåra frågor.
- **Hur bör man lyfta ämnet hederskultur?** Hederskultur tas redan upp i kursen, även om det inte nämns som begrepp. Att ta upp det explicit skulle kunna leda till ”korrekta” svar, vilket motverkar möjligheten till reflektion och attitydförändring. Heder är ett begrepp som målgruppen ofta själva använder i positiva termer. Syftet med att ta upp hedersnormer skulle då vara att få föräldrarna att förstå att det är någonting negativt i Sverige.
- **Har kursledarna tillräcklig kompetens att undervisa om ämnena?** I frågor om droger och kriminalitet lyfte kursledare att de skulle behöva kompetensutveckling – eller att det skulle vara bra att ta in externa föreläsare. I frågor om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) lyftes också frågetecken om kursledarna kunde undervisa på ett mer fördjupat sätt

än de redan gör – utifrån att det kan finnas risker med att undervisa i ämnen man inte behärskar.

Ett par utvecklingsledare hade frågetecken om specifika ordval och formuleringar i projektansökan: Vad innebär det att betona föräldraansvaret? Vad innebär uppfostringskompetens? Även formuleringen ”svenska normer och värderingar” väckte frågor bland både utvecklingsledare och kursledare – kursledarna föreslog i stället att man skulle prata om ”humanistiska universella värderingar”.

Organisation för utvecklingsarbetet

Vid tiden för projektansökan var det inte tydligt vilka medarbetare som skulle vara involverade i utvecklingsarbetet. Projektgruppen formerades hösten 2023, och bestod i slutändan av fyra utvecklingsledare⁶: Två hade formellt rollen som projektledare, medan de andra två inte hade några namngivna roller. Följeforskarens tolkning utifrån arbetsfördelningen var att medarbetarna i praktiken hade roller som skulle kunna beskrivas som innehållsansvarig, controller och skribent.

- **Innehållsansvariga:** Två utvecklingsledare hade ansvar för inläsning och sammanställning av kunskap om de nya temana för kursen. De hade även ansvar för att hitta och sammankalla en referensgrupp, att introducera kursledare i det nya innehållet, att ta in kursledarnas synpunkter samt att intervjua och observera kursledare och deltagare. Inledningsvis ansvarade de även för att skriva texter – men fungerade senare som bollplank till den medarbetare som utsågs till skribent. Förändringen initierades av enhetschefen för att undvika att medarbetare värnade om ”sina delar”.
- **Controller:** En utvecklingsledare hade ansvar för projektets process och struktur. Dels att bevaka måluppfyllelsen, dels att ansvara för att gruppen gjorde riskanalyser och hade en plan A, B och C: Vad händer om någon blir sjukskriven, eller om man inte hittar tillräckligt många deltagare?
- **Skribent:** En utvecklingsledare fick ansvar för att sammanställa och omarbeta texter och se till att de nya texterna blev enhetliga sett till stilnivå och tilltal – och att de även matchade det befintliga kursmaterialet. Rollen handlade också om att hitta ett gemensamt pedagogiskt upplägg för texterna.

Beskrivningarna ovan är något förenklade och baseras på hur medarbetarna beskrivit sitt huvudsakliga ansvar i projektet. I praktiken överlappade rollerna något, där den ena innehållsansvariga och controllern tillsammans var projektledare och därför båda i någon mån arbetade med innehåll och struktur. De två innehållsansvariga utvecklingsledarna och skribenten utgjorde något som kallades **materialgruppen**, i betydelsen att de arbetade mer praktiskt med materialets innehåll. Projektet har inte haft en styrgrupp. I stället har enhetschefen fungerat som **projektägare**, med ansvar för att bevaka att projektets resultat motsvarade det ursprungliga syftet.

⁶ En av utvecklingsledarna bytte titel under projektets gång, men kommer genomgående i rapporten att kallas utvecklingsledare av anonymiseringsskäl.

Projektet har haft en **extern referensgrupp** med tre forskare och sex praktiker som vid två tillfällen bjöds in för att kommentera och diskutera utkastet till material utifrån sina respektive kunskaper och erfarenheter. Fyra kursledare på Samhällsorienterande insatser har fungerat som en slags **intern referensgrupp** för utvecklingsarbetet: De har tagit del av utkast av materialet, lämnat synpunkter och testat utkastet med sina deltagare. Referensgrupperna beskrivs närmare nedan.

Kunskapssammanställning och materialutveckling

I september 2023 påbörjade två medarbetare arbetet med att sammanställa kunskap om de områden i kursen som skulle utvecklas. Inför detta bad de följeforskaren om stöd i strategier för att söka information. Detta skedde i form av ett digitalt möte.

De två medarbetarnas plan var inledningsvis att söka och sammanställa vetenskapliga artiklar inom samtliga områden. Medarbetarna saknade dock tillgång till vetenskapliga databaser, ville sammanställa kunskap om breda teman och hade ett kort tidsperspektiv (1–2 månader). Följeforskaren tolkade det som att medarbetarna hade begränsad erfarenhet av litteratursökningar: dels på grund av att detta var ett område de bad om stöd i, dels för att den plan de inledningsvis hade för litteratursökningen inte tycktes genomförbar. Följeforskaren rekommenderade dem därför att i stället använda befintliga sammanställningar av forskning, kurslitteratur och bästa tillgängliga kunskap i form av myndighetsrapporter. I slutändan användes rapporter från exempelvis Brottsförebyggande rådet, Jämställdhetsmyndigheten, Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck, Socialstyrelsen, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd samt Statens beredning för medicinsk och social utvärdering.

Under hösten 2023 och början av våren 2024 sammanställde medarbetarna kunskap utifrån tre teman: kriminalitet, heder respektive uppfostringsstrategier. De läste rapporter och böcker som bedömdes vara relevanta och samlades för veckovisa diskussioner och gemensamt skrivande. Parallellt med kunskapsinhämtningen diskuterade de vilka övningar och diskussionsfrågor de kunde ta upp utifrån respektive tema, och utarbetade kursmaterial parallellt med sammanställningen av kunskap. Våren 2024 hade projektgruppen tagit fram tre nya utkast, som hade arbetsnamnen "Ungdomar och kriminalitet", "Hedersnormer" samt "Föräldransvar och föräldrastategier". Inläsningen av kunskap om de tre områdena fortsatte sedan under projektperioden.

Extern referensgrupp

I projektansökan beskrevs planer på att tillsätta en referensgrupp, som skulle bestå av "sakkunniga från professioner som befinner sig i skärningspunkten mellan heder, ungdomskriminalitet och föräldrastöd", exempelvis polisen, socialtjänstens styrgrupp för Ungas psykiska hälsa och Resursteam heder (Göteborgs stad, 2023). I början av 2024 hade medarbetarna utvecklat sina tankar, och hade som målbild att ha en referensgrupp med en forskare och en praktiker inom varje tema.

När projektgruppen tillsatt den externa referensgruppen fick samtliga deltagare utkastet till nya teman, med instruktioner att fokusera på det tema som de var inbjudna som sakkunniga kring. Deltagarna ombads att skicka skriftliga kommentarer och bjöds in till ett (frivilligt) digitalt möte där de kunde utveckla sina synpunkter. Samtliga tre forskare och fem av sex praktiker lämnade skriftliga synpunkter. Projektgruppen genomförde två referensgruppsmöten: I februari och juni 2024. Vid det första mötet deltog sex personer (utöver projektgruppen och följeforskaren). Vid det andra tillfället deltog tre personer (utöver projektgruppen och följeforskaren), där det visade sig att samtliga var inbjudna att kommentera avsnittet om ungdomar och kriminalitet.

I tabellen nedan beskrivs sammanfattat referensgruppens kompetenser och inom parentes vilket/vilka referensgruppsmöten de deltagit på, där 1 står för det första mötet, 2 står för det andra mötet och 0 står för att personen inte deltagit på några möten och därmed inte ingår i observationerna som beskrivs längre ner. De personer som inte deltog på några referensgruppsmöten skickade dock skriftliga kommentarer till projektgruppen.

Tema	Forskare	Praktiker
Heder	Forskare i socialt arbete som fokuserat på heder (1)	Barnmorska som arbetar på ungdomsmottagning samt inom Stödcentrum heder (1)
Ungdomar och kriminalitet	Forskare/psykolog som bland annat forskat om små barn med autism och utvecklingsneurologiska svårigheter i en multietnisk population (1, 2)	Skolkurator på en skola i Nordöstra Göteborg, som arbetat med normer om machokultur (1, 2) SSPF-koordinator ⁷ som även arbetar som kursledare för Förälder i nytt land (2) SSPF-koordinator som även är utbildad kursledare i Förälder i nytt land (0) Socialpedagog på en skola i Nordöstra Göteborg (0)
Föräldransvar och föräldrastategier	Forskare i utvecklingspsykologi, som forskat om föräldra-barn-relationer och utvärderat föräldraskapsstöd för föräldrar i socioekonomiskt utsatta områden (1)	FCA-koordinator (koordinator för familjecentrerat arbetssätt) i Nordöstra Göteborg (1)

Följeforskarens reflektioner från det första referensgruppsmötet återkopplades till projektgruppen på ett seminarium i mars 2024. En generell reflektion var att projektgruppen skapat en bra sammansättning av kompetenser, att mötet hade en tydlig struktur och att utvecklingsledarna hade ett inlyssnande förhållningssätt och inte gick i försvar om deltagarna framförde kritik.

Referensgruppens synpunkter

Vid det första referensgruppsstillfället lyftes flera typer av synpunkter. En del av synpunkterna handlade om **samtalets utgångspunkt**, exempelvis att normer kan

⁷ SSPF står för Skola Socialtjänst Polis Fritid och är ett brotts- och drogförebyggande arbete på universell, selektiv eller individuell nivå

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

vara ett okänt begrepp eller sakna översättning, att både barn och föräldrar kan ha utvecklade sociala och känslomässiga förmågor och att det kan finnas en förståelse för exempelvis ADHD – men en ovilja att erkänna att det finns i ens familj.

En del av synpunkterna handlade om **samtalets förutsättningar**, där deltagarna exempelvis tipsade om att använda tydliga exempel och rollspel. En av deltagarna argumenterade för att det är ett slöseri med tid när kursdeltagarna nickar och låtsas hålla med – för att ge önskade effekter behöver man skapa en ärlig dialog.

Andra synpunkter handlade om **förtydliganden**. Referensgruppen lyfte att materialet behöver visa hur riskfaktorer samspelar och förstärker varandra och förtydliga skillnaden mellan ungdomskriminalitet och gängkriminalitet och mellan obehandlad och odiagnostiserad ADHD. Referensgruppen saknade också flickorna: hur flickor påverkas av maskulinitetsnormer och att det finns flickor med ADHD. Det lyftes också synpunkter om att inkludera intellektuell funktionsnedsättning.

Deltagare i referensgruppen lyfte också att det behöver framgå **vad föräldrar förväntas göra** med den nya informationen och tydliggöra handlingsalternativ: Vad ska man göra i stället för det man gör idag? Heder kan ses som en form av symboliskt kapital – hur ersätter man det? Vilka andra positiva värden och roller finns för att stärka känslan av värdighet? Avslutningsvis lyftes frågor om **att mäta effekterna** av projektet, med tanke på att normer och attityder är svåra att förändra.

Det andra referensgruppsmötet landade i en diskussion om avvägningen mellan att beskriva diagnoser och att beskriva problematiska beteenden, utifrån vad kursledarna har kompetens att undervisa i. De problematiska beteenden som togs upp i det andra utkastet innebar *olika* stora risker och behövde viktas tydligare.

Test av materialet

Utkasten till nya material testades på flera sätt under projektperioden. Centrala personer i testningen var de **fyra kursledare** som fungerade som intern referensgrupp för projektgruppen. Dessa kursledare fick ta del av det första och andra utkastet av materialet, själva testa övningar och lämna synpunkter och utvecklingsförslag. Kursledarnas synpunkter var viktiga för att säkerställa att innehållet motsvarade kursledarnas och föräldrarnas behov.

De fyra kursledarna fick också uppdraget att testa utkastet på **kursdeltagare**, på sina respektive språk: arabiska, somaliska, dari och tigrinja. Hur testerna skulle gå till var upp till kursledarna: Det fanns ingen gemensam struktur utan kursledaren lade in de nya temana där det uppfattades passa in. Ur projektgruppens perspektiv var testerna med deltagare viktiga för att se hur materialet fungerar i ett klassrum. Inför testerna höll utvecklingsledarna informationsträffar med de fyra kursledarna, för att de skulle förstå syftet med materialet, bakgrunden till den information som presenteras samt testa några av de nya övningarna. Ur de involverade kursledarnas perspektiv fungerade testningen bra: De kunde lämna förslag både utifrån sina och deltagarnas perspektiv.

Övriga kursledare på Samhällsorienterande insatser har fått möjlighet att gå igenom det första och andra utkastet till material på interna processmöten för kursledare, diskuterat materialet och lämnat synpunkter. Vid ett tillfälle testade projektgruppen även materialet med elva kursledare som inte arbetar på Samhällsorienterande insatser. Vid det sistnämnda tillfället var reaktionerna inte lika odelat positiva som inom den egna organisationen. Åtta av kursledarna var positiva till det nya materialet, medan tre upplevde att materialet var överdrivet och stigmatiserande.

Intervjuer och observationer i samband med testerna

I samband med testerna genomförde de två innehållsansvariga utvecklingsledarna intervjuer och observationer med både kursledare och deltagare (utöver de intervjuer som genomfördes av följeforskaren, och som beskrivs senare).

Efter test av utkast 1 och 2 intervjuade utvecklingsledarna kursledarna för att ta reda på hur materialet fungerat i klassrummet, hur föräldrarna reagerat och hur diskussionerna gått. Efter test av utkast 2 genomförde utvecklingsledarna sex fokusgrupper med deltagare. Vid dessa tillfällen användes inte externa tolkar, utan man tog stöd av den kursledare som kunde det aktuella språket.

Utvecklingsledarna observerade även sex kurstillfällen vid testning av utkast 2. I de flesta fall kunde de inte språket, utan observerade dynamiken, hur deltagarna reagerade och vilka delar av materialet som användes.

Positiv feedback från deltagare

Responsen från deltagare som testat materialet var genomgående positiv. Det var något som möttes med viss förvåning hos utvecklingsledarna. Den gemensamma förförståelsen var att de ämnen man ville ta upp är svåra och känsliga, och att de skulle behöva revidera materialet mycket utifrån deltagarnas synpunkter.

Jag trodde att det skulle vara mycket större skav när vi väl testade det i föräldragrupperna [...]. Sen är det klart att vi inte har gjort det i jättestor omfattning, men jag tycker ändå att det har gått otroligt smidigt på det sättet att det har tagits emot på ett mycket mer positivt sätt. Jag trodde att det skulle bli mer bakläxa för oss: Det här funkar inte, ni kan inte prata om det på det här sättet, det här blir inga bra samtal, folk går i försvar eller folk känner sig utpekade (utvecklingsledare).

Som svar på följdfrågan om vad det kan tänkas bero på att man inte fått de (negativa) reaktioner som man förväntat sig lyfte en utvecklingsledare två möjliga anledningar: Dels att de kursledare som testat materialet är väldigt skickliga, väljer sina ord och har bra metoder för att skapa bra samtal. Dels att antagandet kan ha varit fel – att ämnen som heder inte är så svåra att prata om som man trott.

Revidering av materialet

Materialet har reviderats löpande utifrån synpunkter från kursledare, deltagare och referensgrupp samt projektgruppens egna avvägningar. Att många personer varit involverade och kunnat ge synpunkter lyfts samstämmigt av alla intervjupersoner som en styrka. Processen upplevs som tydlig: När, hur och varför de skulle ta in

synpunkter och hur synpunkterna skulle tas omhand. Processen beskrivs med ord som korrekt, noggrann och gedigen.

Det lyfts också som en styrka att flera medarbetare har arbetat tillsammans med materialet, med olika erfarenheter, utbildningsbakgrund, yrkeserfarenhet och perspektiv. Allt nytt innehåll har diskuterats gemensamt i materialgruppen, och beslut om förändringar fattades gemensamt. För materialgruppen har det dock varit en utmaning att vikta de synpunkter man fått in, avgöra vad som ska vara med och motivera sina val. Nedan beskrivs några av dessa utmaningar.

Positiva synpunkter från kursledare och deltagare ger begränsad vägledning

I utvecklingsarbetet har projektgruppen tagit fram en stor mängd information och övningar, och i två omgångar testat dessa med kursledare och deltagare. En utmaning som lyftes i detta var att responsen från kursledare och deltagare var positiv till det mesta – samtidigt som alla idéer inte kunnat få plats. Materialgruppen har då fattat beslut utifrån att materialet ska bli samstämmigt och sammanhängande (om materialet är för spretigt blir det svårt att ta till sig innehållet).

Tydlig vägledning från referensgruppen – men behov av förenkling

Den externa referensgruppen lyfts som en styrka av samtliga intervjupersoner: De upplevs ha lämnat tydliga synpunkter, där synpunkterna tolkats som underbyggda i vetenskap och beprövad erfarenhet.

En styrka har varit att vi har haft den här referensgruppen och att vi har haft med oss tre forskare i den referensgruppen på tre olika områden gör ju också att jag... de har ju gett jättebra synpunkter. Grejer som vi aldrig har kunnat tänkt ut själva, från sina expertområden. Jag tycker också att det är en trygghet att det blivit granskat på det sättet av folk som verkligen kan de här ämnena (utvecklingsledare).

Följeforskarens tolkning är att de skriftliga kommentarerna och diskussionen på referensgruppsmötena har använts som ett komplement till projektets relativt korta inläsningsperiod i början av projektet. Samtidigt har referensgruppen *inte* varit delaktiga i att skriva materialet, granskat att deras synpunkter tolkats rätt eller kunnat ta ansvar för materialet som helhet. Referensgruppen hade inte heller samma insyn i kursens form och kursledarnas kompetens att undervisa i respektive ämne. Den externa referensgruppens involvering efter att de lämnat sina synpunkter består i att de kommer att få ta del av det färdiga materialet, och då välja om de vill ha sina namn i en lista över personer som läst materialet.

I praktiken har ett kursmaterial inte utrymme för fördjupade resonemang kring alla frågor som referensgruppen lyft, och de frågor som faktiskt inkluderas behöver i sin tur förenklas för att passa i sitt sammanhang. Att förenkla komplexa frågor och orsakssamband är dock inte enkelt. På frågan om vad som varit mest utmanande i revideringsarbetet beskrev en utvecklingsledare att det varit svårt att på ett enkelt sätt beskriva eventuella samband mellan exempelvis NPF och kriminalitet:

Det svåra har varit att inte kunna säga ”om A så B”. Alltså att inte kunna göra kausala sambandskopplingar: om du har de här riskfaktorerna då blir du så här. Människan

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

eller samhället är ju så mycket mer komplext. [...] Vi har haft en lång intern diskussion om kopplingen mellan ADHD och NPF-diagnoser och brottslighet och kriminellt beteende. Och å ena sidan, man kan säga att ja det finns en tydlig koppling. BRÅ har visat det. Men å andra sidan: bara för att man har en diagnos så betyder det inte att man blir kriminell. Vad kan vi faktiskt säga som är ”ja men det här är konsensus kring”? Det tycker jag varit utmanande. (utvecklingsledare)

Att prata om svåra och känsliga ämnen

Förförståelsen och utgångspunkten hos chef och medarbetare var att de nya ämnen som skulle integreras i kursen var svåra och känsliga – men nödvändiga att ta upp. I intervjuer lyftes exempelvis farhågor om att deltagarna skulle gå i försvar eller uppleva sig utpekade – samtidigt som man såg ett stort värde i att deltagarna får kunskap i frågorna och möjlighet att reflektera kring sina egna föreställningar.

Både chef och medarbetare hade fått reaktioner på vilka ämnen de skulle integrera i kursen: både en misstänksamhet kring varför de tar upp ämnena, och reaktioner om att det verkade vara en svår uppgift.

Jag upplever att jag kan få reaktioner som ”Oj vad svårt, eller vad tungt, vad svåra ämnen” och så. Man kan tänka på det utifrån det perspektivet. Men när man får den feedbacken till sig så blir det också viktigt att ha en pedagogisk ingång som gör att föräldrarna får ökad kunskap kring de här frågorna, men också ett ökat handlingsutrymme. Det kan vara svåra frågor. Man kan också tänka på det som att det är viktiga frågor, och att det är viktiga frågor för föräldrar att reflektera kring. Så utmaningen har varit att hitta en *balans* i allt det här så att föräldrarna blir stärkta i sitt föräldraskap kopplat till de här temana (utvecklingsledare).

En viktig fråga var därför att hitta rätt tonläge, och ta upp frågorna på rätt sätt. Ett par utvecklingsledare kunde använda tidigare erfarenheter av klassrumssituationer för att göra rätt avvägningar:

Man kan prata om alla frågor, men hur:et är jätteviktigt. Och här har vi lagt jättemycket tid för att frågorna ska användas på ett sätt som landar rätt hos föräldrarna [...] Jag föreställer mig att jag är i klassrummet och ställer den här frågan. Kollar vilka reaktioner det skulle bli. (utvecklingsledare)

Att hålla specifika ämnen på en generell och förebyggande nivå

Förälder i nytt land är ett frivilligt och förebyggande föräldrastöd – inte en behandling. En utmaning har handlat om att adressera specifika problem, men på ett generellt sätt så att alla deltagare i kursen känner sig berörda av ämnet.

Det är ganska svåra ämnen. Men att prata om dem på ett sätt som fortfarande... bara är förebyggande och inte behandlande. Och att prata om det på ett sätt så att det inte uppfattas som att vi kommer med en massa pekpinningar. Utan att försöka hitta sätt att prata om saker så att det resonerar i de människor som går kursen. Och att få det att kännas... angeläget och att det ska väcka... intresse och... kännas som att det här har med mig att göra, jag vill prata om det här (utvecklingsledare).

Följeforskarens reflektion är att detta är en viktig utmaning för projektet. Den befintliga kursen har i huvudsak *generella* teman som rör föräldraskap och som kan tänkas vara relevanta för alla föräldrar, som barns rättigheter, barns utveckling och

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

att vara tonårsförälder. Kursen har också delar som är särskilt relevanta för *nyanlända föräldrar* – som hur barn kan utveckla sin flerspråkighet.

Delar av de nya temana kan tolkas som mer *specifika*, i betydelsen frågor som inte alla (nyanlända) föräldrar kommer att behöva hantera. Eftersom kursen är *förebyggande* riktar den sig inte heller till föräldrar vars barn är indragna i kriminalitet – dessa hamnar förhoppningsvis hos mer specialiserade stödresurser som kan arbeta behandlande med familjen. De nya mer specifika temana behövde alltså fungera för alla föräldrar, oavsett om de är direkt berörda av frågorna eller ej – och utan att de får en överdriven syn på risken att deras barn utvecklar problem.

Hur ska de nya temana integreras?

I början av projektet hade varken utvecklingsledare, chef eller kursledare en tydlig bild av hur de nya temana skulle integreras i kursen: Skulle det bli en (eller flera) nya träffar eller skulle innehållet integreras i de befintliga kurstillfällena?

I november 2024 var det tydligt att hela kursen skulle komma att behöva förändras efter projektperiodens slut. Exakt hur var inte bestämt. En preliminär plan var att lägga till två nya kapitel/kurstillfällen som tar upp hedersnormer respektive ungdomar och kriminalitet, men vad de nya träffarna skulle heta var inte bestämt. Föräldrastراتيجier och vissa delar av materialet om hedersnormer och kriminalitet skulle preliminärt vävas in i befintligt kursmaterial.

Deltagarnas upplevelser av det nya innehållet

Under våren 2024 genomfördes tre gruppintervjuer med deltagare efter att de testat *de första utkast* till teman tillsammans med sina kursledare. I detta avsnitt beskrivs övergripande vilket innehåll deltagarna tagit del av, följt av deltagarnas reflektioner kring respektive tema. Deltagarna var över lag mycket positiva till det nya innehållet och till kursen i allmänhet, och lyfte inga konkreta utvecklingsförslag.

Övergripande innehåll i det första testade utkastet

I utkast 1 av **”Föräldraansvar och föräldrastrategier”** får föräldrarna diskutera och reflektera kring föräldrastrategier som kan stödja föräldrar i deras föräldraansvar och föräldraroll, och hur föräldrastrategier förhåller sig till barns hälsa och rättigheter. Deltagarna får bland annat se och diskutera filmer om hur man kan hantera vardagssituationer och diskutera balansen mellan värme och kravställande.

I utkast 1 av **”Ungdomar och kriminalitet”** får föräldrarna diskutera och reflektera kring fyra områden: risk- och skyddsfaktorer för kriminalitet, normer kring maskulinitet, socialisering in i kriminella gäng samt ADHD som riskfaktor för gängkriminalitet. När det kommer till socialisering beskrivs hur barn kan få gåvor, beröm och uppgifter av gängen samt gangsterkultur på sociala medier – och exempel på hur man som förälder kan ta upp frågan om gängkriminalitet med sitt barn. Avsnittet om ADHD beskriver diagnosen, vägar till en utredning, fördelar med en ADHD-diagnos – och avslutningsvis att ADHD kan vara en riskfaktor för (bland annat) gängkriminalitet.

I utkast 1 av **”Hedersnormer”** får föräldrarna diskutera och reflektera kring tre områden: att föräldrar och barn kan ha olika bilder av hur barnet borde leva sitt liv (exempelvis utbildning och giftermål), att normer kan skilja sig åt (mellan länder och utifrån kön) och vad föräldrar har rätt att bestämma i relation till sina barn. Till det sistnämnda området finns exempel på vad föräldrar får göra (exempelvis hindra en tonåring från att röka) och vad ingen får göra (som att utsätta någon för våld eller tvinga någon att gifta sig). I materialet definieras normer – men inte hedersnormer.

I samtliga testade utkast finns förslag på diskussionsfrågor och exempel på punkter som kursledaren kan fylla på samtalet med. ”Förslag” och ”exempel” skulle kunna ses som nyckelord här, där kursledaren under projektet haft frihet att själv utforma lektionen och testa olika alternativ.

Lektionen om föräldraansvar och föräldrastrategier

När deltagarna återberättade lektionens innehåll tog de exempelvis upp att den handlat om att hitta sin roll som förälder, att lära sina barn att ta ansvar hemma och ge positiv bekräftelse när det sker, samt vikten av att vara konsekvent som förälder.

Vi lärde en annan sak att speciellt vi som kommer från andra länder, vi är jättejättesnälla mot våra barn. Vi kan inte bestämma nånting. Men vi lärde att när vi bestämmer över våra barn, vi måste följa den [...] När man bestämmer som förälder, man måste vara mycket sträng och hålla sig på samma sätt hela tiden. Man ska inte

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

förändra sin roll, en dag på ett annat sätt och den andra dagen på annat sätt (deltagare gruppintervju dari).

En av de mest minnesvärda delarna i lektionen tycks ha varit att försöka reda ut sin egen föräldrastil, i relation till fyra föräldrastilar (ett moment som inte ingick i det utkast som skulle testas – men som finns med i det slutliga materialet). Deltagarna hade olika minnesbilder av vilka föräldrastilarna var och återgav flera olika alternativ, men tyckte att momentet var värdefullt.

Deltagarna var överens om att det var viktigt att prata om föräldrastrategier när man är ny som förälder i Sverige, eftersom det är viktigt att veta hur man kan uppfostra sina barn i ett nytt samhälle och veta vilka regler som gäller – och att föräldrarnas förmåga att uppfostra sitt barn ger konsekvenser för barnets mående senare i livet. De deltagare som varit med på lektionen uppfattade att de lärt sig värdefulla saker under lektionstillfället.

Lektionen om ungdomar och kriminalitet

När deltagarna återberättade lektionens innehåll tog de exempelvis upp att den handlat om *problem* ungdomar kan ha, *farliga situationer* som ungdomar kan hamna i, hur man skapar *goda relationer* till sina barn och att man i vissa kulturer *behandlar flickor och pojkar olika*. De tog även upp att de pratat om sambandet mellan *”kriminalitet och ADHD-diagnosen”*.

På övergripande nivå tycktes deltagarna alltså ha tagit med sig de delar som lektionen var tänkt att ta upp. En deltagares slutsats var att den mer omfattande kontrollen av flickor var en skyddsfaktor – där problemet uppfattades vara att pojkar inte kontrolleras på motsvarande sätt:

Vi har pratat om vissa beteendeproblem, exempelvis att man låter killarna ha mer utrymme att röra sig fritt och vara ute mer och göra vad de vill medan man kontrollerar och begränsar flickor och tjejer. Och det gör att killarna hamnar i situationer som är inte bra för dem. Det gör att killarna hamnar i dåliga kretsar och umgås i dåliga umgängen, medan flickorna som kontrolleras stannar hemma och att flickorna, eftersom de stannar hemma mer, inte hamnar i såna situationer som killarna hamnar i. Alltså i kriminalitet och dåliga umgängen.

Följeforskaren: Var det här ny information för er, eller kände ni igen det?

Ja vi kände till det, men vi kände inte till att friheterna som pojkarna får, att det leder till att de hamnar i problem, och att det påverkar familjen sen också. Att de hamnar i problem och kriminalitet. (deltagare gruppintervju somaliska)

Deltagarna upplevde att lektionen om ungdomar och kriminalitet innehöll ny information – saker de inte kände till sedan innan.

På frågan om kriminalitet var ett viktigt ämne att prata om som ny förälder i Sverige svarade alla deltagare ja – det är viktigt att veta vart man kan vända sig om man behöver hjälp. Något som särskilt lyftes som användbart var att hänga med i vad barnen gör, vilka de umgås med och var de befinner sig.

Lektionen om hedersnormer

När deltagarna gav exempel i intervjun på vad lektionen handlat om användes inte begreppen heder, hedersnormer eller normer – bortsett från en deltagare som vagt refererade till ”hedersrelaterade problem”. Detta skulle kunna tolkas som att kursledaren inte presenterat detta som centrala begrepp i diskussionen – eller att begreppet varit svårt att direkt översätta till arabiska.

När den arabisktalande gruppen tog upp exempel på lektionsinnehåll lyfte de *barnets rättigheter*, att man ska *ge barn möjlighet att uttrycka sin åsikt, diskriminering mellan man och kvinna* i äktenskapet (ett tema som inte finns med i lektionsmaterialet) och *sexualkunskap*. Sexualkunskap benämns inte uttryckligen i materialet, utöver att barnet har rätt till sin sexuella läggning. Att döma av intervjun verkar dock sexualitet och pubertetsutveckling ha varit en del av lektionen:

Det är förbjudet inom många familjer att tala om sexlivet. Man vill inte tala om kroppsliga förändringar, tonåren, vad som kommer att hända i kroppen under en viss period eller ålder. Och då tar de här ungdomarna vägen vidare och kanske hamnar de i fällor. Och det är på grund av att familjen inte har tagit upp såna här saker med sina barn. (deltagare gruppintervju arabiska)

Att deltagarna diskuterar ämnen som inte uttryckligen benämns i materialet kan ha många olika anledningar. En möjlig anledning är kursledarens frihet att själv utforma lektionen, där kursledaren kan välja att fördjupa diskussioner som är relevanta för deltagarna. En annan möjlig anledning är att deltagaren blandar ihop vilka frågor som tagits upp på vilken lektion.

Den daritalande gruppen hade tagit fasta på andra delar, och hade framför allt tagit till sig vikten av att *inte tvinga sitt barn till särskilda studieval, yrkesval eller intressen* – det är upp till barnet.

Varken den arabisktalande eller daritalande gruppen upplevde att informationen var ny för dem. Däremot hade lektionen inneburit ett tillfälle att reflektera kring hur man pratar om frågorna i Sverige – eller en bekräftelse på något de redan tyckte.

Information och kunskap hade vi faktiskt tidigare, men sättet att ta upp olika saker och olika situationer och så där, det skiljer sig från kultur till kultur, från ett land till ett annat och så vidare. Och då fick vi fundera på hur vi hanterar saker och ting i det nya landet (deltagare gruppintervju arabiska).

Det står på kursen också att vi inte ska tvinga barnen vilket yrke de skulle gå. Men innan den här kursen, när jag bodde i Afghanistan, jag tänkte mycket på den delen. Att jag inte tvingar mina barn. Låta barnen visa sitt intresse och titta på sina talanger, vilket yrke de skulle gå. Det är de som ska bestämma (deltagare gruppintervju dari).

På frågan om hedersnormer är ett viktigt ämne att prata om när man är ny som förälder i Sverige svarade alla deltagare ja. Deltagarna upplevde att de hade nytta av lektionen och hade inga direkta utvecklingsförslag, varken gällande innehåll eller form. En viktig del i nyttan handlade om att deltagarna upplevde att de fick motsvarande information som deras barn får i skolan.

Deltagarnas förutsättningar att ge feedback

Resultatet av de intervjuer som beskrivs ovan diskuterades med projektgruppen på seminarier under våren och början av hösten 2024. Ett tema för diskussionerna på seminariet var deltagarnas generellt positiva inställning – och att de inte hade några konkreta utvecklingsförslag eller någon kritik.

I diskussionerna framkom flera hypoteser om möjliga hinder för deltagarna att framföra kritik eller förslag. Projektgruppen lyfte att deltagarna kan tänkas vara ovana att framföra kritik, där många som växt upp i Sverige kan ha en större vana att exempelvis framföra synpunkter i utvärderingar. De såg att det också kan finnas en solidaritet med kursledaren som gör att man inte vill kritisera upplägget.

Följeforskaren lyfte att rollen som följeforskare kan väcka osäkerhet: även om deltagarna fått information om att deras svar anonymiseras är det inte säkert att man känner sig trygg med den informationen. Följeforskaren lyfte också att det kan finnas en generell svårighet att som kursdeltagare utvärdera ett kursupplägg som man just tagit del av: För att göra en bedömning av innehåll och upplägg krävs en uppfattning om vad innehållet och upplägget annars hade kunnat vara – det vill säga en bredare kunskap om ämnet och andra möjliga pedagogiska metoder. Detta skulle kunna jämföras med vilket annat kursupplägg som helst: Inte heller efter en kurs på universitetet hade det varit självklart enkelt att som student föreslå vilken information som skulle kunna läggas till eller tas bort, eller att ge feedback på hur kunskapen hade kunnat förmedlas på ett bättre sätt.

Personalens upplevelser av det nya innehållet

Chef, utvecklingsledare och kursledare är så gott som samstämmt nöjda med det material som har tagits fram inom ramen för utvecklingsarbetet. Det är dock tydligt att utvecklingsarbetet varit just ett utvecklingsarbete – där den ursprungliga idén utvecklats över tid.

Övergripande innehåll i de slutliga utkast

När följeforskningen avslutades fanns tre slutliga utkast. Det återstod arbete med att integrera utkastet i befintligt material vilket innebär att utkastet antagligen kommer att revideras ytterligare. Som inledning till detta avsnitt sammanfattas vad de slutliga utkastet innehåller, som en bakgrund till vad personalen tycker om resultatet.

Det slutliga utkastet ”**Föräldraansvar och föräldrastrategier**” har som mål att deltagarna ska ges förutsättningar att reflektera över konkreta föräldrastrategier som kan stödja föräldrar i deras föräldraansvar och föräldraroll och hur föräldrastrategier förhåller sig till barns rättigheter och påverkar barns hälsa och utveckling. I materialet ligger fokus på värme och gränser, med övningar, diskussionsfrågor och filmer om olika vardagssituationer. I materialet finns också ett fördjupningsavsnitt om olika föräldrastilar (demokratisk, auktoritär och tillåtande). Fokus är att föräldrarna ska utveckla demokratiskt föräldraskap och sätta gränser på ett sätt som stöttar (och inte hindrar) barnets hälsa och utveckling.

Det slutliga utkastet ”**Ungdomar och kriminalitet**” har som mål att deltagarna ska få kunskap om socialiseringsprocesser i gängkriminalitet, beteende och egenskaper som kan öka risken för barn och unga att hamna i kriminalitet samt skyddsfaktorer. I materialet är fokus på hur barn och unga dras in i kriminella gäng, med filmer, diskussionsfrågor och övningar. Materialet tar upp varningstecken som föräldrar kan vara uppmärksamma på – och tips på hur föräldrar kan agera om de identifierar några varningstecken. Andra halvan av materialet beskriver beteenden hos barnet som ökar risken för kriminalitet, skyddsfaktorer som kan motverka effekten av riskfaktorerna och hur man som förälder kan stärka skyddsfaktorer.

Det slutliga utkastet ”**Hedersnormer**” har som mål att deltagarna ska få kunskap om hur föräldrars förväntningar kring livsval påverkar barns hälsa och utveckling, hur normer och hedersnormer påverkar barns hälsa och utveckling och hur föräldraansvar och barns rättigheter förhåller sig till relevant lagstiftning. Fokus i materialet är hur föräldrar kan respektera barnets rätt till självbestämmande och integritet och samtidigt ta ansvar som förälder. Materialet innehåller många fallbeskrivningar och diskussionsfrågor om exempelvis yrkesval, relationer, sexualitet, klädval, äktenskapstvång och normer för manlighet och kvinnlighet i olika kontexter – och skadliga effekter av kontroll och tvång. I materialet listas också exempel på svensk lagstiftning (som förbud som barnäktenskap och tvångsäktenskap) och artiklar ur barnkonventionen.

I det slutliga materialet om hedersnormer inkluderas en definition av hedersnormer, i form av information som kursledaren kan ”fylla på samtalet med” efter frågan ”Vad

tänker du på när du hör hedersnormer?”. Hedersnormer definieras där som ”krav eller förväntningar på unga att sätta familjens rykte framför sina egna livsval och rättigheter” (Göteborgs stad, odaterad d). I materialet listas också exempel på hedersnormer som kursledaren kan fylla på samtalet med.

Följeforskarens reflektion är att exemplen inte tydligt avgränsas från normer utifrån kön och sexualitet i allmänhet. Det finns exempel som mer traditionellt associeras med hedersnormer, som ”Krav eller förväntningar på att kontrollera tjejers sexualitet och att tjejer inte får ha sex innan äktenskapet för att upprätthålla familjens rykte”. Det finns också exempel som skulle kunna vara en del av en hederskontext, men även skulle kunna tolkas som traditionella normer för femininitet i andra kontexter, som: ”Att flickor inte får leka eller delta i aktiviteter på samma villkor som pojkar”, ”Krav eller förväntningar på att tjejer ska bete sig på ett visst sätt, t.ex. inte skratta högt, inte dra uppmärksamhet till sig, vara blygsamma med mera” och ”Krav eller förväntningar på att flickor ska ta större ansvar än sina bröder till exempel för hemarbete och småsyskon”.

Från oenighet till samsyn

I början av utvecklingsarbetet fanns olika uppfattningar bland personalen kring hur och varför kursen borde förändras. I slutet av utvecklingsarbetet fanns i stället en stor enighet kring att de nya kursmomenten var nödvändiga och efterfrågade – och att det var de kursmoment man tagit fram som föräldrarna behöver:

Det är aktuellt i nutiden i samhället och föräldrarna själva lyfte det också. De säger vi har problem, kriminalitet i området, de hör hedersgrejer. [...] Föräldrar behöver mer verktyg att använda i sin föräldraroll. Hur man stoppar kriminalitet eller hedersgrejer. Och föräldrastrategier. Som också är grunden. (kursledare)

Skillnaden över tid skulle delvis kunna förklaras med att inte samma personer intervjuats i början och slutet av utvecklingsarbetet: I början intervjuades de som förväntades vara involverade och i slutet intervjuades de som faktiskt varit involverade. Dessa överlappar i viss mån, men inte helt. En annan möjlig förklaring är att det under projektperioden utvecklats en gemensam upplevelse av ägarskap bland de som varit involverade i arbetet. Ytterligare en möjlig förklaring är att projektets innehåll förändrats och förskjutits över tid. Målen för projektet har reviderats, projektgruppen använder andra formuleringar än i projektansökan och utkastet till nya kursmaterial har genomgått flera revideringar.

Material och målsättningar som förändrats över tid

Personalen konstaterade att materialet förändrats mycket under projektperioden till följd av den feedback man fått. För ett par personer var detta positivt, och ett tecken på att man lyssnat in synpunkter, försökt hålla materialet på en förebyggande nivå och gjort avvägningar utifrån vad som fungerar bra i en klassrumssituation.

Det korta svaret är att jag tycker att det blev bra (skratt) [...] Det har funnits flera versioner. Och det som vi nu har landat i ser väldigt annorlunda ut mot det första liksom. Och jag tycker i det här materialet att det finns förutsättningar för kursledare att prata om de här ämnena, med lite olika pedagogiska ingångar. Till exempel

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

diskussionsfrågor, erfarenhetsutbyte, bilder, filmer, case. Vi har väldigt mycket case utifrån barns röster. Så jag tror att vi har ett material som kan skapa bra förutsättningar för att stärka föräldrarna i de här frågorna. (utvecklingsledare)

För en av utvecklingsledarna innebar de omfattande förändringarna dock att man i de sista utkasterna i någon mån tappat bort den ursprungliga idén: att adressera samhällsproblem och påverka deltagarna på ett mer djupgående sätt.

Varför skrev vi den här projektansökan? Det är ju för att vi ser de här samhällsproblemen och vi ser den här utvecklingen som vi på något sätt vill adressera. Och att vi skulle kunna bli lite mer konfrontativa. Vi skulle kunna bli lite mer jobbiga i hur vi väcker frågor och hanterar frågor som jag inte riktigt tycker att det kanske är uppnått med det material som vi har nu. (utvecklingsledare)

Som svar på om man uppnått syftet med projektet var bedömningarna blandade. Tre av utvecklingsledarna var osäkra på vad syftet med projektet varit, medan den fjärde hade en mer exakt bedömning: Projektet har lyckats skapa ett förstärkt material och en förstärkt intern kompetens kring frågorna (som behöver fortsätta att förstärkas). Däremot visste hen inte om de lyckats stärka deltagarnas förmåga att hantera frågorna – det är en fråga som behöver undersökas när materialet implementeras.

Kursens nya teman

Under projektets gång har personalen utvecklat sina tankar om kursens nya teman och på vilket sätt deltagarna förväntas påverkas av dem. I slutet av projektet var det tydligt att de olika temana hade olika syften och delvis olika förväntade effekter. Ingen av intervjupersonerna trodde att de nya temana på ett djupgående sätt skulle komma att förändra deltagarnas värderingar och attityder, men ett par personer använde formuleringen att ”så ett frö”, i betydelsen att väcka en tanke.

Temat föräldraansvar och föräldrastrategier

Personalen såg att föräldraansvar och föräldrastrategier var viktigt för deltagarna eftersom det finns många situationer där man som förälder behöver mer handfasta strategier. Kursledarna konstaterade att föräldrarna ofta haft strategier i sina respektive hemländer – men inte vet vilka strategier de kan och får använda i Sverige.

Utvecklingsledarna förväntade sig att det nya temat skulle leda till att föräldrarna upplevde en ökad agens – att de kan påverka sin situation. En annan förhoppning var att deltagarna skulle bli mer stärkta i sitt föräldraskap genom att prata om konkreta vardagsnära situationer och få verktyg för att hantera jobbiga situationer som alla föräldrar hamnar i: Vilka gränser får man sätta, när, och hur?

Man pratar om barnkonventionen och barns rättigheter. Och att föräldrar har också rättigheter. Men vad innebär det när mitt barn inte vill ta på sig overallen på morgonen och bara skriker och gråter i hallen liksom. Och tonåringen som inte kommer hem när vi har bestämt att hen ska vara hemma på kvällen. (utvecklingsledare)

Temat Ungdomar och kriminalitet

Kursledarna hoppades att kursmomentet ska leda till att föräldrar kan minska risken för att deras barn dras in i kriminalitet, att föräldrar ska känna sig stärkta i att stötta sitt barn om det händer – och vet vart de kan vända sig vid behov.

Ur utvecklingsledarnas perspektiv var frågan om ungdomar och kriminalitet framför allt en kunskapsfråga – där föräldrarna ska få kunskap om gängkriminalitet på samhällsnivå, att vissa barn och unga kan vara särskilt sårbara för att dras in i gängkriminalitet, hur socialiseringsprocesser in i gäng kan se ut och vilka varningstecken man som förälder kan vara uppmärksam på. De förväntade effekterna av detta är att föräldrar får kunskap om hur de kan prata med sina barn om gängkriminalitet på ett förebyggande sätt, får kunskap om vilka skyddsfaktorer man kan påverka som förälder, att föräldrar blir mer alerta och agerar snabbare om de märker att något går fel. En annan förväntad effekt är att deltagarna ska våga söka hjälp och veta vart de kan vända sig.

För att vi pratar ju också om skyddsfaktorer, och vilka man kan påverka som förälder. Och att det finns en tanke om att man ska kunna känna som förälder att jag gör det här. Jag ser till att det här finns på plats för mitt barn. Och det är faktiskt det viktigaste liksom. Jag kan inte påverka allt men jag kan påverka det här. Så att man inte fastnar i sin oro utan mer känna att man kan liksom påverka mycket positivt. (utvecklingsledare)

Temat Hedersnormer

I slutet av projektperioden beskrevs syftet med temat Hedersnormer som ett slags medvetandegörande: Att deltagarna ska få syn på och sätta ord på de normer och värderingar som de själva växt upp med, och ställa dem i relation till barnets rättigheter och den kontext de lever i nu. Deltagarna förväntas också få insikter om varför man använder vissa typer av kontrollfunktioner eller begränsningar för sina barn, och vad konsekvenserna blir för barnet.

För att på något sätt finns hederskultur. I lätt nivå eller extrem nivå som är straffbar enligt lagen. Och jag ser att materialet är bra. Det har börjat med livsval och hur det påverkar barn. Och sen beteende som påverkar hälsa och utveckling av barn. Och sen till sist hedersnormer som är straffbara, som tvångsäktenskap. Så det är jättebra materialupplägg. (kursledare)

Deltagarna förväntas också få en öppenhet inför att ifrågasätta hedersnormer, inte bara när de tar sig uttryck i våld och mord utan även andra typer av regler och begränsningar – där ett exempel som angavs var att man går från inställningen att flickor inte ska spela fotboll till att flickor kan spela fotboll om de vill det.

Vi pratar ju egentligen om hela spektrumet från normer och förväntningar generellt kring barnens framtid till äktenskapstvång. Och flera exempel däremellan. Vissa kan tolkas som tydligt hedersmotiv, men kan också tolkas mer som begränsande uppfattningar eller stereotypa uppfattningar om genus. Det här kan du inte göra för att du är flicka eller pojke. Så tanken är ju att... Att man ska kunna lägga det på olika nivåer lite grann utifrån gruppens förutsättningar. (utvecklingsledare)

Utvecklingsledare och kursledare var överens om att temat hedersnormer är relevant för *alla* deltagare. Grunden för detta är materialets flexibla upplägg: Kursledaren

väljer mellan flera möjliga case utifrån vad som är mest relevant för den befintliga gruppen. Följeforskarens tolkning är att detta förhållningssätt öppnar upp för att alltid hålla diskussionen på en nivå som möter deltagarna där de befinner sig – samtidigt som det också öppnar upp för en glidning i lektionsinnehåll.

En av kursledarna konstaterade att hens deltagare protesterat mot att de skulle ha hedersnormer i sitt hemland och i sin kultur. Deltagarna hade exempelvis tagit upp att de inte gifter bort sina barn och att kvinnan är den som bestämmer i familjen. Kursledaren hade då lyft andra exempel utifrån sin förförståelse av kulturen. Ett sådant exempel var att man delar hemarbetet olika mellan flickor och pojkar, utifrån uppfattningen att ”tjejer gillar att laga mat och killar gillar att gå ut”. Ett annat exempel kursledaren lyft var att föräldrarna kan ha starka förväntningar om att barnet ska utbilda sig till ingenjör, något som kursledaren beskrev att föräldrarna såg som ett välmående sätt att vilja att deras barn ska lyckas. Kursledaren har med andra ord behövt navigera i vilka delar av materialet som är relevant för hens deltagare, och definiera vad som skulle kunna utgöra hedersnormer i den kontexten.

Vi har inte ett paket som man kan säga att det här är hedersnormer för alla som kommer till Sverige, nej det går inte. Det tycker jag i alla fall (kursledare)

I projektgruppens respons på denna slutrapport lyfts att den deltagargrupp som kursledaren beskriver ovan även lyft könsstämpning och så kallade uppfostringsresor som uttryck för hedersnormer i den egna kulturen, något som dock inte lyftes i följeforskarens fokusgrupp med kursledare. Följeforskaren genomförde inte heller någon intervju med den aktuella deltagargruppen om detta tema.

Förutsättningar för implementering

Förälder i nytt land används inte bara inom Samhällsorienterande insatser, utan även av andra aktörer. Det innebär att många berörs när kursen revideras. Centrala personer i implementeringen av det nya materialet är de som ska använda materialet i klassrummet – det vill säga kursledarna. Detta avsnitt handlar därför om vilka förutsättningar kursledarna har och kan tänkas behöva för att använda det nya materialet på det sätt som är tänkt.

Kursledarnas kunskap

Den kunskapsmässiga grunden för att hålla kurser i Förälder i nytt land består huvudsakligen av den obligatoriska kursledarutbildningen. För kursledare inom Samhällsorienterande insatser finns även andra former av kompetensutveckling.

Grunden: Kursledarutbildningen

Som framgick i inledningen är en fem halvdagar lång kursledarutbildning den enda gemensamma nämnaren för alla kursledare. För att få en bild av utbildningen observerade följeforskaren ett utbildningstillfälle i oktober 2023. Vid observationen avhandlades två teman under tre timmar, vilket innebär att kursledarnas genomgång av materialet i princip går i dubbel hastighet jämfört med hur länge varje tema diskuteras med deltagarna i kursen. Ett tema var exempelvis våld, där man både diskuterade exempel på olika typer av våld, möjliga konsekvenser av att ha upplevt eller bevittnat våld som barn och att föräldrar behöver hantera konflikter på ett bra sätt. En av följeforskarens observationer var att deltagarnas förkunskaper är en viktig faktor: Om ämnena är nya eller svåra kan det innebära en risk för ytinläring.

Utvecklingsledarna beskriver att Förälder i nytt land bygger på en dialogbaserad modell som har sin grund i ett sociokulturellt perspektiv på lärande, där deltagarna är med och skapar kunskap men där kursledaren har ett tydligt ansvar för att leda lärande, skapa förutsättningar för lärande och fylla på med kunskap. Följeforskarens tolkning under observationstillfället var att det förhållningssätt som lärs ut är att kunskap växer fram genom erfarenhetsutbyte och att tankar får brytas mot varandra. Vid det observerade tillfället stöttade ledaren för kursledarutbildningen deltagarna att avgränsa roll och ansvar som kursledare, och betonade att de exempelvis inte behöver gå in på medicinska delar av olika diagnoser: Som kursledare behöver man inte vara expert, utan kan hänvisa till var det finns stöd att få.

Kontinuerlig kompetensutveckling och eget lärande

För kursledare inom Samhällsorienterande insatser finns strukturer för kontinuerlig kompetensutveckling. En viktig del är processträffar för kursledare som arrangeras varje torsdag, där innehållet tre gånger per termin handlar om Förälder i nytt land. Vid processträffarna kan kursledare dela erfarenheter och få handledning av utvecklingsledare. Utöver processträffarna har kursledarna varje år möjlighet att lämna förslag om vilken kompetensutveckling de behöver. Arbetsgivaren kan då exempelvis bjuda in externa föreläsare eller erbjuda nätbaserade kurser. Kursledarna

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

såg också att de själva hade ett ansvar för att kontinuerligt kompetensutveckla sig själva för att hålla kursen på ett sätt som möter föräldrarnas behov:

Vi har jättebra material. Samtidigt behöver vi uppdatera oss hela tiden, på allt nytt som kommer. Det finns jättemycket material. Men kompetensen hos oss själva, det är jätteviktigt. Det är vi som möter deltagarna. (kursledare)

Hur förutsättningarna för löpande kompetensutveckling ser ut i andra organisationer som håller kurser i Förälder i nytt land har inte varit möjligt att ta reda på inom ramen för följeforskningen.

Att leda en förändrad kurs

I slutet av projektet ställdes frågor till chef, utvecklingsledare och kursledare om vad man behöver kunna som kursledare för att undervisa utifrån det nya materialet, och om det skiljer sig från vad man behöver kunna för att undervisa i befintlig kurs. Svaren rörde sig inom fyra övergripande teman som beskrivs närmare nedan.

En fördjupad introduktion till både ämnena och det nya kursmaterialet

Chef och medarbetare var samstämmiga i vikten av att kursledare förstår och är grundade i det nya materialet innan de börjar använda det: Materialet är inte självförklarande utan kräver en introduktion.

Lite svårt att säga till kursledarna att vi har ett färdigt material, varsågod, använd det. Det kommer inte att bli bra. De här frågorna är bra och viktiga, tycker jag, men det är inte lätt att bara ta materialet som vi tre har tagit fram och sen gå till klassrummet och börja använda det. Även om de haft diskussioner med oss är det bara fyra kursledare som har testat det. (utvecklingsledare)

Samhällsorienterande insatser planerar inledningsvis att ta upp det nya innehållet på processmöten med samtliga kursledare, men planerar även att erbjuda utbildning för kursledare i andra organisationer. Vilken introduktion man behöver för att kunna använda materialet fanns det olika tankar kring – men samtliga intervjupersoner var samstämmiga kring att det krävs mer än bara en presentation.

Då behöver ju de som bedriver kursen på andra ställen i landet någon slags uppdatering. Och då är jag lite tveksam till: Vad är det då de behöver? För vi har ju ägnat mycket tid åt detta. Att ta fram, tänka, reflektera och prata. De som behöver den här uppdateringen och påfyllnaden, det kanske inte räcker med att man har en tre timmars träff. Det kanske behövs något mer. Jag vet inte vad. (utvecklingsledare)

Intervjupersonerna lyfte att det var viktigt att ha tillräckliga ämneskunskaper om de nya ämnena. Om kursledarna inte har tillräckliga ämneskunskaper finns risken att diskussionen handlar om något annat än lektionen var tänkt att handla om. Det såg utvecklingsledarna som ett generellt problem – att man undviker ämnen man inte bottenar i.

Det är som med allt man ska undervisa om: att man behöver vara bra grundad i ämnet. Och sen behöver man ha en bra grund i vilka pedagogiska val man gör. Nu är ju Förälder i nytt land mycket ett cirkelledarupplägg, så den grunden tänker jag att många har. Sen så tror jag att det kommer behövas en del kompetensutveckling. Så är det med

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

alla pedagogiska ämnen: Om man inte botten i innehållet så kommer man hitta strategier för att kanske gå runt eller göra på ett annat sätt. Så är det för alla lärare så att säga. Så det kommer behövas kompetensutveckling kring framför allt ämnena tror jag, så att man känner att man botten i det (utvecklingsledare).

Möjlighet att anpassa materialet och göra det till sitt eget

Ur kursledarnas perspektiv är det viktigt att skapa sin egen planering för hur man ska förmedla innehållet i kursen, som sträcker sig bortom att bara ha materialet översatt till sitt eget språk. Att börja använda ett nytt material kräver mycket arbete när det kommer till lektionsplanering och att anpassa upplägget utifrån deltagarna.

Kursledare inom Samhällsorienterande insatser har möjlighet att enkelt ta del av erfarenheter från kursledare som använt materialet och skugga sina kollegor som testat materialet, medan förutsättningarna ser annorlunda ut i andra organisationer.

En syn på de nya ämnena som viktiga och relevanta

En aspekt som togs upp i intervjuer med chef och medarbetare var att det inte räcker med kunskap för att kunna använda det nya materialet. Chefen formulerade det som en fråga om attityder och öppenhet till projektets idé, där vissa verksamheter kan tänkas ha svårare än andra att implementera materialet. Om man exempelvis ser de nya temana som stigmatiserande blir det svårt att använda materialet.

De kanske kan informationen, men de här frågorna är lite svåra att pedagogiskt ta i klassrummet. Det kanske är lätt att man hamnar i att man inte förstår: Varför ska vi prata om ungdomar och kriminalitet eller om heder? Vad betyder det? Vissa tycker att det är bra, men andra kanske tycker varför ska jag ta upp det? Nästan alla vet att de här frågorna inte är lätta i allmänhet. Så det betyder att vi behöver extra kompetens för att landa rätt i klassrummet. (utvecklingsledare)

Förmåga att prata om svåra frågor

Ett annat tema som togs upp i ett par intervjuer var vikten av att kunna prata om svåra frågor, där kursledare behöver kompetensutveckling i pedagogik: Hur pratar man om frågor där man kan ha väldigt olika och starka åsikter?

Känsliga ämnen väcker också starka känslor hos deltagarna. Hur ska vi hantera detta, vi som är ledare? Hur ska vi hantera detta på ett professionellt sätt, med empati, för att kunna hjälpa dem, och kunna fortsätta leda diskussionen? Där behövs kompetensutveckling för att uppdatera oss själva. (kursledare)

En av utvecklingsledarna tyckte sig se tendenser i tester av materialet att kursledare och deltagare valt att hålla diskussionerna på en nivå som känns bekväm – att man i diskussionen om hedersnormer valt att prata om vikten av att ens barn ska få välja utbildning själv, vilket bara är en del av en större helhet. Det framgick inte om detta var en generell observation eller syftade på en eller flera specifika kursledare. En annan möjlig tolkning av ett sådant utfall skulle också kunna vara det som lyfts ovan – det vill säga att kursledarna på grund av bristande ämneskunskap undviker att fördjupa vissa diskussioner. En ytterligare tolkning som Samhällsorienterande insatser ville lägga till i läsningen av denna slutrapport är att det kan handla om

kursledarens kompetens att bedöma vilken nivå deltagarna befinner sig på och hur kursledaren kan ta upp ämnen.

Följeforskarens reflektion är att eftersom kursledaren utformar lektionen utifrån deltagarna kommer olika kursledare sannolikt att behöva hantera olika grader av känsliga ämnen – och olika grader av risker för barns hälsa och utveckling – beroende på vilka deltagare de möter. För vissa kursledare kommer temat hedersnormer innebära svåra diskussioner om praktiker som är straffbara i Sverige. För andra kursledare kan temat hedersnormer tänkas innebära ”lättare” diskussioner om beteenden som bryter mot svenska normer för barnuppfostran.

I intervjuer tog personalen upp att de planerade kompetensutveckling för kursledare under vårterminen 2025 (om hur man möter antisemitiska föreställningar i klassrummet utifrån en relationell pedagogik). Utbildningen var orelaterad till projektet Starka föräldrar men personalen kunde se vinster i det fortsatta arbetet med materialet. Förväntningen var att kursledarna ska lära sig hur man tar upp och pratar om svåra och värdeladdade frågor i klassrummet, och skapa förutsättningar för reflektion kring djupt rotade övertygelser. Samhällsorienterande insatser planerar också en större öppen utbildningsdag för kursledare om heder under hösten 2025.

Behov av en stärkt uppföljning av kursen

För att ta reda på om kursen fungerar som tänkt krävs en fungerande uppföljning och/eller utvärdering av kursen. I intervjuer med chef och kursledare konstaterade samtliga att det nuvarande systemet med enkäter till deltagare egentligen inte är ett optimalt sätt att följa upp kursen – samtidigt är uppföljning en resursfråga.

Ett möjligt problem som lyfts med nuvarande uppföljning är att den genomförs i egenregi, där deltagarna kan tänkas uppleva tacksamhet till kursledaren, befinner sig i beroendeställning till verksamheten och inte vågar framföra kritik. Det lyftes också att inte alla deltagare är vana att lämna kritisk och konstruktiv feedback till lärare. Ett problem som lyfts med enkätens utformning är att skalfrågor (1–10) ger begränsad vägledning till hur man kan utveckla kursen och undervisningen, där mer utvecklade fritextsvar skulle vara mer användbara. Ett annat alternativ hade varit att ersätta enkäten med fokusgrupper med mer fördjupade frågor.

Ytterligare ett problem med nuvarande uppföljning är att enkäten skickas ut vid avslutad kurs – samtidigt som verksamheten hoppas på mer långsiktiga effekter. Flera lyfte därför behovet av en långtidsuppföljning. En annan idé var att använda före- och eftermätningar för att ha en bättre bild av förändringar under kursens gång.

Samhällsorienterande insatser har dragit i gång ett utvecklingsarbete för att se över sina kursutvärderingar för samtliga kurser – vilket kan tänkas påverka hur man följer upp Förälder i nytt land. Vad förändringarna kommer att innebära var vid intervjutillfället inte klart.

Diskussion

Kursen Förälder i nytt land har tidigare i huvudsak haft generella teman som rör föräldraskap, som barns rättigheter, barns utveckling och att vara tonårsförälder. Kursen har också delar som är särskilt relevanta för nyanlända föräldrar, som hur barn kan utveckla sin flerspråkighet. Att döma av deltagarutvärderingar och den tidigare följeforskningen av Förälder i nytt land tycks kursen ha varit uppskattad. Samtidigt går det alltid att utveckla en kurs, både till form och innehåll. Förändringarna kan vara små (exempelvis att erbjuda kursen på andra tider eller platser) eller stora (exempelvis att ändra kursens syfte, mål och/eller innehåll).

Under 2023 beviljades Samhällsorienterande insatser projektmedel för att göra relativt stora förändringar i Förälder i nytt land: De ville tillföra nytt innehåll i form av nya teman, och ville också göra ett omtag i det tilltal som används i kursen. I projektansökan angavs mål för vad man ville uppnå med förändringarna, som exempelvis handlade om att deltagarna skulle utveckla ”bättre förståelse för kulturella aspekter av barnuppfostran i relation till rådande svenska normer och värderingar” och ”bättre förståelse för sitt föräldraansvar i relation till barnuppfostran, hederskultur och kriminalitet” jämfört med den tidigare kursen.

Framtagandet av nya material har följt en tydlig plan, där projektgruppen löpande hämtat in synpunkter från kursledare och deltagare. Det har också funnits en extern referensgrupp. Innehåll och övningar har förändrats över tid, och resultatet är ett utkast som personalen i princip samstämmt är nöjda med: Det upplevs som ett material som fungerar i en klassrumssituation och som möter deltagarnas behov.

Föräldraskapsstöd för nyanlända

Föräldraskapsstöd är insatser som stärker föräldraförmågan och som stärker relationen mellan förälder och barn. Föräldraskapsstöd kan i sin tur delas upp i ett antal underkategorier, för att tydliggöra syfte och målgrupper för stödet.

Föräldraskapsstöd för nyanlända skulle kunna beskrivas som ett riktat stöd, eftersom det riktar sig till en särskild grupp föräldrar. Det är dock inte riktat i betydelsen att nyanlända i allmänhet är en riskgrupp (selektivt) eller att deras barn har identifierade problem (indikerat). En mer lämplig definition är därför att beskriva föräldraskapsstöd för nyanlända som ett universellt stöd, anpassat utifrån en viss målgrupps behov (proportionell universalism). Ett stöd för den tolkningen är att Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd definierar den tidigare nämnda kursen Föräldraskap i Sverige som ett universellt föräldraskapsstöd⁸.

Även om föräldraskapsstöd till nyanlända föräldrar i allmänhet kan beskrivas som ett universellt stöd finns det såklart även nyanlända personer som behöver ett riktat föräldraskapsstöd. När man etablerar sig i ett nytt land kan det exempelvis finnas

⁸ Myndighetens databas för metoder och program för föräldraskapsstöd i Sverige finns att hitta på <https://mfof.se/foraldraskapsstod/program-och-metoder.html> I databasen saknas dock både Förälder i nytt land och de tidigare nämnda kurserna Älskade barn och Ladnaan.

faktorer som ökar risken för psykisk ohälsa, som låg socioekonomisk status, låg etablering på arbetsmarknaden och utanförskap (Folkhälsomyndigheten, 2019) – där föräldrar som utvecklat psykisk ohälsa exempelvis kan behöva ett riktat stöd i sitt föräldraskap utifrån detta. Nyanlända föräldrar kan också (likt andra föräldrar) ha barn med beteendeproblem eller andra svårigheter, där de behöver erbjudas ett riktat stöd utifrån sina förutsättningar.

Vad bör föräldraskapsstöd för nyanlända innehålla?

Att det finns föräldraskapsstöd för föräldrar som kommit till Sverige från ett annat land baseras på en förförståelse om att målgruppen kan ha särskilda behov. Vissa behov är självklara om man kommer till ett nytt land: Att få information om hur det nya samhället fungerar på ett språk som man förstår. Även om nyanlända föräldrar får ta del av samma universella föräldraskapsstöd som andra föräldrar är det inte säkert att stödet erbjuds på ett språk de förstår, och viss grundläggande information kanske inte ingår i kurserna eftersom de är självklara för majoritetsbefolkningen. Om man flyttar till Sverige med äldre barn har man också missat det stöd som erbjuds alla föräldrar i Sverige genom exempelvis barnavårdscentraler.

En intressant fråga är vad föräldraskapsstöd för nyanlända föräldrar *bör* innehålla. Nyanlända föräldrar kan ha väldigt skilda behov och förutsättningar: Vissa har frivilligt flyttat till Sverige, andra har flytt från sitt land. Vissa planerar att bo kvar länge, medan andra behöver flytta tillbaka efter en viss tid. Det är personer med olika erfarenheter, utbildningsbakgrund, språkkunskaper, boendesituation och nätverk. Det deltagarna garanterat har gemensamt är att de är nya i ett land och är eller planerar att bli föräldrar.

I avsnittet om föräldrastöd för utrikesfödda föräldrar kunde vi se att ett gemensamt drag i föräldrastödskurserna (som även gäller Förälder i nytt land) är att kurserna är samhällsorienterade med fokus på föräldrarollen, erbjuder kunskap om barns hälsa och utveckling och föräldraskap och erbjuds på modersmål eller med tolk. Mohme (2017) och Osman (2015) lyfter även att en viktig faktor i föräldrastödsprogram för nyanlända är att innehållet motsvarar föräldrarnas behov.

Validiteten i testningen av materialet

Projektet Starka föräldrar har haft en strukturerad process för att ta in synpunkter på materialet under projektets gång, från extern referensgrupp, kursledare och deltagare och använt dessa synpunkter för att utveckla materialet. Utifrån vad som kommit fram under projektets gång är projektgruppens bedömning att det nya innehållet motsvarar målgruppens behov.

Samtidigt är det relativt få personer i målgruppen som tagit del av materialet: Endast en liten andel av nyanlända föräldrar deltar i Förälder i nytt land, och av de faktiska deltagarna är det endast fyra grupper som testat materialet. Testningen med deltagare är därmed inte tillräckligt omfattande för att man ska kunna uttala sig om huruvida deltagare i allmänhet upplever att det nya innehållet motsvarar deras behov. Under projektets gång har personalen också lyft andra frågor om

tillförlitligheten i den respons man fått från deltagare, exempelvis om man kan vara säker på att deltagarna ger ärliga svar – och om responsen huvudsakligen handlar om det faktiska innehållet eller om (den goda) relationen till kursledaren och de fyra kursledarnas skicklighet i sin roll.

Hur kan man avgöra vad deltagarna behöver?

Bedömningen av vad deltagarna behöver och bör erbjudas handlar naturligtvis om en sammanvägning av olika källor. Vi skulle kunna dra en parallell till det som kallas evidensbaserad praktik, där man pratar om tre kunskapskällor som ska vägas samman: den bästa tillgängliga kunskapen, den professionelles expertis och den berörda personens situation, erfarenhet och önskemål.

I detta fall kommer det slutliga materialet förhoppningsvis att baseras på bästa tillgängliga kunskap (något som naturligtvis behöver säkerställas), de professionella är överens om att detta är något som deltagarna behöver och bör erbjudas – och när det kommer till deltagarnas situation, erfarenheter och önskemål är urvalet hittills för litet för att dra säkra slutsatser. När det kommer till frivilliga och förebyggande insatser som Förälder i nytt land väger deltagarnas upplevda behov och önskemål naturligtvis tungt – vad behöver kursen innehålla för att man ska prioritera att delta?

Möjliga strategier för att anpassa innehållet utifrån deltagarnas behov

En strategi för att säkerställa att lektionsinnehållet är anpassat utifrån deltagarnas behov är den strategi som används inom Samhällsorienterande insatser idag: I det befintliga kursformatet finns möjligheter för kursledaren att anpassa det faktiska lektionsinnehållet utifrån deltagarnas behov och förkunskaper. Om kursledaren är skicklig i anpassning och urval innebär det att kursens innehåll alltid kommer att vara relevant för deltagarna, oavsett lektionens tema.

En annan möjlig strategi för att säkerställa att innehållet motsvarar deltagarnas behov skulle kunna vara att dela upp Förälder i nytt land i universella och riktade delar, där vissa lektioner erbjuds till alla deltagare och andra lektioner erbjuds som en riktad fördjupning. Projektgruppens ambition i projektet Starka föräldrar har varit att det nya innehållet i kursen fortsatt ska vara universellt, förebyggande och relevant för alla nyanlända föräldrar – det finns alltså inga delar som är tänkta att vara riktade. Följeforskarens tolkning av materialet är dock att de delar i det nya kursmaterialet som handlar om hedersnormer och unga och kriminalitet tycks vara mer riktade än det tidigare materialet, i och med att det utgår från två specifika problem som kanske inte alla föräldrar berörs av i lika hög grad.

Uppföljning för utveckling

Om projektet Starka föräldrar handlat om att mer förutsättningslöst utveckla kursen hade det varit rimligt att inför projektet genomföra en kartläggning av målgruppens behov och förkunskaper, och utveckla kursen utifrån det. I Starka föräldrar var de nya temana mer eller mindre bestämda på förhand i projektansökan. Även utifrån förutbestämda temana hade det dock varit möjligt att kartlägga målgruppens behov

och förkunskaper för att ta reda på i vilken grad de valda temana motsvarade behoven. En sådan kartläggning hade också varit ett stöd i att lägga materialet på rätt nivå – och den hade fungerat som en baslinje för att bedöma måluppfyllnad. Det är svårt att bedöma om deltagarna har en bättre eller ökad förståelse för en viss fråga om det saknas ett utgångsvärde (det vill säga vilken förståelse föräldrarna hade från början).

Idag finns ett (så gott som) färdigt material. I vilken grad kursen motsvarar deltagarnas behov är dock en fråga som är viktig att fortsatt ställa sig. Det handlar om att upprätthålla en grundläggande nyfikenhet inför hur kursen fungerar – ett förhållningssätt som följeforskaren har sett exempel på under hela projektperioden. Under projektets gång har projektgrupp och kursledare haft ett nyfiket och engagerat förhållningssätt till materialet, hur det fungerar i klassrummet och vilka diskussioner som uppstår. Projektgruppen har följt projektplanen, men också utvecklat och fördjupat arbetet genom nya lärande moment som intervjuer och observationer. Även om det inte finns fortsatta resurser att arbeta med lärande och feedback i samma omfattning som med en extern projektfinansiering kan de arbetsätt som utvecklats inom projektet vara en viktig del även i det fortsatta arbetet med kursen: Leder kursmaterialet till den typ av samtal man vill uppnå? Varför, varför inte?

En av projektgruppens egna reflektioner är att den befintliga uppföljningen av kursen i form av skalfrågor från 1 till 10 vid avslutad kurs ger begränsad vägledning till hur man kan utveckla kursen och undervisningen. Följeforskarens reflektion är att det i det fortsatta arbetet är viktigt att identifiera vad Samhällsorienterande insatser behöver veta om kursen, och vad som är ett lämpligt sätt att ta reda på det.

Förutsättningar att leda en förändrad kurs

För att få hålla kursen Förälder i nytt land krävs en kursledarutbildning som omfattar fem halvdagar. Följeforskarens reflektion vid observationen av kursledarutbildningen är att den går i relativt högt tempo, vilket kan innebära en risk för ytinläring för den som saknar tidigare kunskap om ett visst ämne. Utifrån kursens format är det inte nödvändigtvis ett problem, eftersom rollen som kursledare handlar om att leda samtal och dela erfarenheter. Kursledarna förväntas inte vara ämnesexperter.

Vid de inledande intervjuerna hösten 2023 lyfte vissa kursledare farhågor om att de inte hade tillräcklig kompetens att undervisa om vissa frågor som togs upp i projektansökan, som droger eller kriminalitet, eller att prata mer fördjupat om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Att utforma materialet på ett sätt som fungerar för kursledarna är något projektgruppen behövt ta hänsyn till – genom att exempelvis inte möta den externa referensgruppens önskemål om mer fördjupad information om NPF och intellektuella funktionsnedsättningar. Ambitionen har varit att fortsatt hålla kursen på en förebyggande (och inte behandlande) nivå, där kursledarna inte ska behöva fördjupade kunskaper.

I slutet av utvecklingsarbetet fanns ändå en samsyn om att det nya kursmaterialet inte står för sig självt – kursledare kommer att behöva utbildning om de nya temana. Det handlar inte bara om en introduktion till kursmaterialet, utan om en mer

fördjupad kunskap om ämnena och hur man pedagogiskt kan hantera svåra och känsliga ämnen. En viktig fråga i det fortsatta arbetet är hur en sådan introduktion och kompetensutveckling behöver utformas, och vilket ansvar Samhällsorienterande insatser förväntas ta för andra organisationer som använder kursmaterialet.

Behov av fördjupad kunskap

De tre teman som tagits fram i utvecklingsarbetet har olika karaktär, där temat Föräldraansvar och föräldrastrategier kanske i högst grad liknar det befintliga materialet eftersom det handlar om föräldraskap i allmänhet. När det kommer till Unga och kriminalitet behöver dock rollen som kursledare handla om att lära ut ny information. Det är inte nödvändigtvis ett ämne som vare sig kursledaren eller deltagarna har egen erfarenhet av, och det är inte heller ett ämne där det räcker att leda ett samtal och dela erfarenheter. För att undervisa om kriminalitet kan kursledarna även tänkas behöva fördjupad kunskap om andra relaterade frågor: När kursmaterialet exempelvis tar upp riskfaktorer för kriminalitet (som att "Barnet blir väldigt arg och får utbrott som du som förälder har svårt att hantera" eller "Barnet agerar ofta impulsivt utan att tänka på konsekvenser") är det viktigt att ha fördjupad kunskap om i vilka åldrar detta kan tänkas vara en riskfaktor – och i vilka åldrar det snarare är ett förväntat beteende.

I intervjuer lyftes att en möjlig risk om kursledarna inte har tillräcklig ämneskunskap är att de undviker ämnet, och pratar om frågor som är kända och bekväma. En annan möjlig risk med bristande ämneskunskap som inte lyftes i intervjuerna skulle kunna vara att kursledarna förmedlar *felaktig* information, som exempelvis ger föräldrarna felaktiga handlingsstrategier eller som leder till stigmatisering eller minskat förtroende för samhället. Det är också viktigt att inte väcka onödig oro och rädsla bland föräldrar, utan kunna ge en fördjupad och nyanserad bild av risker.

Att hantera svåra och känsliga ämnen

Förändringarna i kursen Förälder i nytt land har gjorts utifrån förförståelsen att delar av de nya temana kan vara svåra och känsliga att hantera i en klassrumssituation. Samtidigt är detta inte nödvändigtvis ett nytt dilemma för Förälder i nytt land: Även delar av det befintliga materialet skulle kunna tänkas väcka känslor och svåra diskussioner, exempelvis i frågor som rör våld. Eftersom den tidigare kursens innehåll inte varit fokus för följeforskningen är detta ett hypotetiskt antagande, utifrån bland annat följeforskarens egna erfarenheter av att leda grupper i samtal om våld. Det finns dock visst stöd i intervjuer med deltagare för att det tidigare materialet kan väcka svåra känslor. Följeforskarens intervjuer med deltagare handlade om de nya temana för kursen, och det är detta som inkluderats i avsnittet om deltagarnas upplevelser. Men deltagarna tog också upp andra reflektioner som inte rörde det nya materialet. En deltagare konstaterade exempelvis att "När jag kom till kursen visste jag hur mycket jag skadar mitt barn", en insikt som tycktes ha resulterat i något av en personlig kris.

Följeforskarens uppfattning är att den tidigare kursen krävt skicklighet hos kursledaren att hantera svåra och känsliga ämnen och att det nya kursmaterialet

kräver en ytterligare nivå av skicklighet hos kursledaren. Med detta menas att det nya kursmaterialet benämner nya frågor som delvis eller inte alls berörts i det tidigare kursmaterialet, och som kan tänkas väcka känslor hos föräldrarna. Det skulle kunna handla om oro (för att ens barn ska dras in i ett kriminellt gäng) eller skam/skuld (vid eventuella insikter om att man avsiktligt eller oavsiktligt skadat sitt barn genom exempelvis könsstympning eller tvångsäktenskap).

En viktig fråga i kursen i allmänhet och den reviderade kursen i synnerhet är gränsdragningen mellan vad som är kursledarens ansvar att hantera – och när kursledaren ska hänvisa vidare till specialiserade stödresurser. Med detta menas att kursen inte riktar sig till föräldrar som har identifierade problem, men att det i kursledarens samtal med föräldrar skulle kunna framkomma information som tyder på att föräldern skulle behöva ett mer specialiserat stöd än Förälder i nytt land kan erbjuda. Genom universellt stöd är trösklarna att ta emot stöd lägre – men det universella stödet behöver länkas ihop med selektivt och indikerat stöd till de föräldrar som tillhör en riskgrupp eller visar sig ha akuta svårigheter.

Både hos Samhällsorienterande insatser och andra organisationer som använder materialet är ett förslag från följeforskaren att följa upp i vilken omfattning kursledare hänvisar deltagare vidare till specialiserade stödresurser, *vilka* resurser kursledarna hänvisar deltagarna till och för vilken typ av problem. Givet att kursen väcker frågor om såväl våld, hedersrelaterat förtryck och kriminalitet kan det också vara relevant att ha en levande diskussion i personalgruppen om förhållningssätt och rutiner om kursledaren misstänker att någon av deltagarnas barn far illa.

Det slutliga materialet

Uppdraget för följeforskningen har inte varit att granska innehållet i det slutliga materialet – i betydelsen om materialet innehåller bästa tillgängliga kunskap om föräldrastrategier, hedersnormer samt ungdomar och kriminalitet. Materialet är inte heller färdigt när följeforskningen avslutas – planen hos Samhällsorienterande insatser är att integrera materialet i den befintliga kursen efter projektets slut, där det kan tänkas behövas ytterligare förändringar i både nytt och befintligt material.

Ett förslag från följeforskaren är dock att göra en granskning av materialet ur ett vetenskapligt perspektiv när materialet är helt klart. Granskningen skulle kunna genomföras genom att involvera den tidigare referensgruppen, eller genom att ta in annan expertis inom respektive område. Processen att översätta myndighetsrapporter och synpunkter från sakkunniga till ett begripligt och användbart material innefattar per definition flera steg av förenkling, där frågorna som behandlas samtidigt är komplexa och mångbottnade.

Rekommendationer

- Behåll och utveckla det nyfikna och kritiskt reflekterande arbetssätt som använts i processen att ta fram nytt kursmaterial i den löpande utvecklingen av kursen och undervisningen.

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

- Fortsätt att utveckla uppföljningen av Förälder i nytt land, där resultatet av uppföljningen ska kunna ligga till grund för kontinuerlig utveckling av kursen och undervisningen.
- Definiera vilken introduktion och kompetensutveckling kursledare behöver för att hålla i den reviderade versionen av Förälder i nytt land, och vilket ansvar Samhällsorienterande insatser har för andra organisationer som använder det reviderade kursmaterialet. Avvakta med att introducera det nya materialet i andra verksamheter tills det är säkerställt att materialet kommer att kunna användas på avsett sätt.
- Följ upp vilka specialiserade verksamheter kursledarna hänvisar deltagare vidare till och i vilken omfattning.
- Genomför en granskning av det färdiga kursmaterialet utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet.

Referenser

Agic & Samuelsson. (2016). Program för föräldraskapsstöd för utrikesfödda föräldrar – Vad händer när manualbaserade program för föräldraskapsstöd översätts och implementeras i svensk kontext? *Socialmedicinsk tidskrift* 5/2015.

Blom, Edenius & Lindberg. (2021). Slutrapport från uppföljningen av programmet Föräldraskap i Sverige.

Frid & Olsson. (2019). Föräldraskapsstöd för nyanlända föräldrar – vad fungerar? FoU i Väst, Göteborgsregionen.

Enebrink & Stattin. (2020). Föräldraskapsstöd på selektiv och indikerad nivå: En sammanfattning av forskningsläget. *Socialmedicinsk tidskrift* nr 5-6 2020.

Folkhälsomyndigheten. (2019). Hälsa hos personer som är utrikes födda – skillnader i hälsa utifrån födelseland.

Föräldraskap i Sverige. (odaterad). <https://www.foraldraskapisverige.se/>

Göteborgs stad. (odaterad). *Samhällsorientering – För en bra start i Sverige*. Länk till folder: [Integrationscentrum, Samhällsorientering- Broschyr Göteborgs Stad \(goteborg.se\)](https://www.goteborg.se/Integrationscentrum/Samhallsorientering-Broschyr-Goteborgs-Stad-goteborg.se)

Göteborgs stad. (odaterad b). Kursledarutbildning Förälder i nytt land https://goteborg.luvit.se/extern/activities/activitydetails_ext.aspx?inapp=1&id=1565®ionid=0&cityid=0&fromdate=&todate= (hämtad 2024-12-19)

Göteborgs stad. (odaterad c). Förälder i nytt land <https://goteborg.se/wps/portal/enhetssida/samhallsorienterande-insatser/foraldraskap> (hämtad 2025-01-07)

Göteborgs stad. (odaterad d). Förälder i nytt land – Föräldrastödkurs för nyanlända i Sverige – Deltagarhäfte.

Göteborgs stad. (2017). Kartläggning av program för föräldraskapsstöd inom Göteborgs stad.

Göteborgs stad. (2023). Projekt Starka föräldrar – ökat fokus på föräldraansvaret i Förälder i Nytt Land. Projektansökan till Länsstyrelsen, 2023-04-13.

Mohme. (2017). ÄLSKADE BARN – Folkbildning med föräldrar i nytt land. Studiefremjandet.

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. (2024). Effekter av universellt föräldraskapsstöd <https://www.mfof.se/foraldraskapsstod/effekter-av-foraldraskapsstod/effekter-av-universellt-foraldraskapsstod.html>. Sidan senast uppdaterad 2024-09-03.

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. (2023). Föräldrar som är nya i Sverige <https://www.mfof.se/foraldraskapsstod/malgrupper-for-foraldraskapsstod/foraldrar-och-barn-med-sarskilda-behov/foraldrar-som-ar-nya-i-sverige.html> (2023-07-04)

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd. (2022). Preventionsstrategier <https://www.mfof.se/foraldraskapsstod/preventionsstrategier.html>, sidan senast uppdaterad 2022-08-16.

Olsson. (2020). Utveckling av ett regionalt föräldrastöd till nyanlända föräldrar – Följeforskning av ett projekt. FoU i Väst, Göteborgsregionen.

Osman, Flacking, Klingberg-Allvin, Schön. (2015). Ladnaan – att må bra – En utvärdering av ett riktat stöd till somaliska föräldrar i Borlänge kommun. Högskolan Dalarna arbetsrapport nr: 2015: 03.

Regeringskansliet. (2018). En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd.

Socialstyrelsen. (2022 a). Connect <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/evidensbaserad-praktik/metodguiden/connect/> (2022-10-21)

Socialstyrelsen. (2022 b). COPE (Community Parent Education) [COPE \(Community Parent Education\) - Socialstyrelsen](#) (2022-10-21)

Socialstyrelsen. (2019). Att arbeta evidensbaserat. [Att arbeta evidensbaserat - Socialstyrelsen](#), sidan senast uppdaterad 2019-05-04.

Socialstyrelsen. (2014). Effekter av föräldrastöd – Redovisning av en nationell utvärdering på uppdrag av Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2015). Föräldrastöd inom hälso- och sjukvård. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2015-12-38.pdf>

Stattin & Enebrink. (2020). Föräldraskapsstöd på universell nivå: En forskningsöversikt. Socialmedicinsk tidskrift nr 5-6 2020.

Studiefrämjandet. (odaterad). Älskade barn. <https://www.studieframjandet.se/samarbeta-med-oss/alskade-barn---foraldrastod/>

Svenska COPE. (odaterad). Vad är COPE? <https://svenskacope.se/om-cope-programmet>

Bilaga 1: Intervjuguiden

Intervjuguide individuella intervjuer med utvecklingsledare och chef hösten 2023

- Berätta lite om dig, utbildning, hur länge har du arbetat här? Motiv till att arbeta i den rollen och här?
- Hur är det med det upplägg som ni använder er av idag? Följer det de teman som finns i deltagarhäftet och den handledning som finns för utbildningen? (ta med som stimuleringsmaterial)
- Vad ser du som styrkor med nuvarande upplägg av utbildningen (Förälder i Nytt Land)? (innehåll och form)
- Ser du några svagheter/brister med nuvarande upplägg av utbildningen?
- Vad upplever du behöver förändras i utbildningen? (om ej nämnt). Varför? Vem/vilka upplever detta behov av förändring? (bakgrund, olika perspektiv)
- Tankar kring de teman som beskrivs i projektplanen... Vad kan ökade kunskaper om detta leda till?
 - tonårsproblem, droger, kriminalitet och riskbeteenden
 - uppfostringskompetens, konflikter i familjen
 - problem i skolan, umgänge med kamrater som utför brott
 - tidiga neurofysiologiska och temperamentsmässiga problem
 - hederskultur
 - svenska normer och värderingar
- Har du några tankar kring hur nya teman ska integreras i utbildningen?
- Något övrigt kring förändringen av utbildningen som vi inte har pratat om?
- Vad är viktigt att kunna om man ska hålla i en utbildning där dessa teman ingår? Behöver kursledarutbildningen förändras?

Intervjuguide fokusgrupp med kursledare hösten 2023

- Hur är det med det upplägg som ni använder er av idag? Följer det de teman som finns i deltagarhäftet och den handledning som finns för utbildningen? (ta med som stimuleringsmaterial) Om inte – vad är annorlunda?

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

- Vad ser du som styrkor med nuvarande upplägg av utbildningen (Förälder i Nytt Land)? (innehåll och form)
- Ser du några svagheter/brister med nuvarande upplägg av utbildningen?
- Upplever du att något behöver förändras/utvecklas i utbildningen? (om ej nämnt). Varför? Vem/vilka upplever detta behov av förändring? (vad grundar sig detta intryck på?)
- Tankar kring de teman som beskrivs i projektplanen för projekt Starka föräldrar... (skriv ut dessa teman/punkter på ett A4-papper som varje deltagare kan ha framför sig som stimulimaterial)
 - tonårsproblem, droger, kriminalitet och riskbeteenden, (vad kan ökade kunskaper om detta leda till?)
 - uppfostringskompetens, konflikter i familjen, (vad kan ökade kunskaper om detta leda till?)
 - problem i skolan, umgänge med kamrater som utför brott, (vad kan ökade kunskaper om detta leda till?)
 - tidiga neurofysiologiska och temperamentsmässiga problem, (vad kan ökade kunskaper om detta leda till?)
 - hederskultur, (vad kan ökade kunskaper om detta leda till?)
 - svenska normer och värderingar? (vad kan ökade kunskaper om detta leda till?)
- Har du några tankar kring hur de nya temana ska integreras i utbildningen?
- Något övrigt kring utvecklingen av utbildningen som vi inte har pratat om?
- Vad är viktigt att kunna om man ska hålla i en utbildning där dessa teman ingår? Behöver kursledarutbildningen förändras?

Intervjuguide gruppintervjuer med deltagare våren 2024

- Idag på kursen har ni pratat om [ämne], stämmer det?
- Vad tyckte ni om kursen idag? Var något särskilt intressant? Varför? Var något *inte* intressant? Varför?
- Vilka tror ni har användning för informationen ni fick idag? Varför? Vilka har *inte* användning för informationen? Varför?
- Är informationen känd eller ny?
- Är [ämnet] viktigt att ta upp för föräldrar som är nya i Sverige?

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

- Om man ska prata om [ämnet] med föräldrar som är nya i Sverige, kan man göra det på ett bättre sätt? I sådana fall hur?
- Kursens form: information/övningar, språk, könsblandade grupper
- Har ni något att lägga till?

Intervjuguide fokusgrupp med kursledare hösten 2024

- Varför har kursen förändrats? Vad var syftet, målet?
- På vilket sätt har ni varit delaktiga i förändringen av kursen?
- Hade ni velat vara delaktiga på något annat sätt, i sådana fall hur?
- Vad tycker ni om processen för att förändra kursen? Vad har varit bra och vad har varit svårt?

Nu finns det tre nya teman i kursen, som handlar om föräldrastrategier, hedersnormer och ungdomar och kriminalitet.

- Tycker ni att resultatet blev som ni hoppades?

Jag tänker att vi ska prata kort om varje ämne (nedanstående fråga upprepas för varje nytt tema).

- Är det viktigt att prata om [ämne] med föräldrar som är nya i Sverige?
 - Vilka föräldrar behöver mer kunskap om [ämnet]?
 - Hur gick det att testa det nya materialet?
 - Vad behöver ni som kursledare kunna för att undervisa om [ämnet]? Behöver ni lära er något nytt, i sådana fall vad?
- Hur tycker ni att de nya temana påverkar kursen i sin helhet?
- Har ni varit delaktiga i att följa upp den nuvarande kursen, med deltagarutvärderingar? Hur tycker ni att det fungerar att följa upp kursen så?
- Något övrigt kring förändringen av kursen som vi inte har pratat om?

Intervjuguide individuella intervjuer med chef och utvecklingsledare hösten 2024

- Vilken roll har du haft i revideringen av kursen? Ungefär hur mycket tid har du lagt på utvecklingsarbetet?
- Nu har ni tagit fram tre nya teman – vad tycker du om slutresultatet? Upplever du att ni uppfyllt syftet med projektet?

Starka föräldrar: Vad ska föräldraskapsstöd för nyanlända handla om?

- Vad tycker du har varit styrkorna i hur ni lagt upp revideringen?
- Vad tycker du har varit mest utmanande i revideringen av kursen?
- Hur kommer de nya temana att integreras i kursen framöver? (längre kurs, ta bort andra delar, hur påverkar de nya delarna de tidigare?)
- Vad behöver kursledarna kunna för att undervisa utifrån det nya materialet? Skiljer det sig från vad de behöver kunna för att undervisa utifrån det befintliga materialet?
- Vilket stöd eller kompetensutveckling har kursledarna fått under projektets gång?
- Planerar ni någon form av stöd eller kompetensutveckling för kursledarna efter projektets slut, i sådana fall vilket?
- Hur tror du att deltagarna kommer att påverkas av det nya fokuset på hedersnormer/ kriminalitet/föräldrastategier?
 - Hur förväntas deltagarna använda kunskapen?
 - Förväntas det nya innehållet påverka deltagarnas attityder, i sådana fall på vilket sätt?
- Hur har ni följt upp det tidigare kursupplägget, och hur planerar ni att följa upp det nya? Är det ett fungerande sätt att följa upp kursen?
- Något övrigt kring förändringen av kursen som vi inte har pratat om?